

TANULMÁNYOK

MISKOLCZY AMBRUS

A VASGÁRDA ÚTJA A HATALOMHOZ

The Iron Guard's Road to Power

The Iron Guard was the Romanian version of European Fascism, the widest Fascist movement in Eastern Europe. While the fascisms in Italy and Germany rose to power on their own, the Iron Guard was able to do this only with the help of other political powers as allies. It won the third place during the elections in 1937; but the king, Charles II, fearing that the movement might become even stronger and support Germany as its fifth corps, brought a fabricated action against the charismatic leader Corneliu Zelea and had him killed. As a response, a detachment of the Iron Guard murdered the prime minister, then the king had almost three hundred Iron Guard members killed, destroying almost the whole of its general staff. Horia Sima took the stage after that, an anti-charismatic leader consistently advocating terrorism. He made a deal with the leader of the secret police which enabled him to become member of the government, but when he saw that the king would be forced to hand a part of Transylvania over to Hungary he left the government. He organised a coup against the king, which soon failed. The public thinking in Romania, however, turned against the king, and General Ion Antonescu forced the ruler to abdicate. Antonescu took the power as the leader of the state, and as he needed mass support he handed over some of the power to the Iron Guard which advocated German orientation. Using the recently published diaries and reminiscences of Romanian politicians, the paper reveals the secrets of Romanian political life, and gives an idea how irony, the eternal law of history, prevails.

*Ambrus Miskolc*zy professor of history and literature at the Department of Romanian Philology of the Eötvös Loránd University, Faculty of Humanities, Budapest. Research area: Hungarian and Romanian history from the Enlightenment to Communism. Major publications in foreign languages: *Rolul de intermediere între Est și Vest al burgheziei comerciale levantine române din Brașov (1780–1860)*. Kriterion, București, 2000. *On the Path to Romanticism: the Gypsies of the Enlightenment. The Țiganiada (Gypsyada) or the reflection of the Gypsy image and self image in Hungarian and Romanian literature*. Lucidus Kiadó, Budapest, 2012. E-mail: amiskolczy@gmail.com

Keywords: fascist revolution, dictatorship, revenge, antisemitism, terrorism

A Vasgárda, másképpen a Szent Mihály Arkangyal Légió, egyszerűbben: a legionárius mozgalom az európai fasizmus román változata, „a legnagyobb fasiszta mozgalom Kelet-Európában”,¹ sőt „a legeredetibb és legmisztikusabb”.² Eredetisége – első látásra – mindenekelőtt nyelvében rejlik, abban, ahogy hordozói a görögkeleti ortodox vallás nyelvén próbáltak beszélni és írni. Kereszttel vonultak, és revolverrel hadakoztak. Imádkoztak,

¹ *Serge Moscovici*: Chronique des années égarées. 1997. 116. <http://classiques.uqac.ca/> (rtf) (A letöltés időpontja: 2012. 02. 27.)

² *Pierre Milza*: Les fascismes. Paris, 1991. 241. o.

fenyegetőztek és gyilkoltak, és gyilkolták őket. Az 1937-es választásokon viszont a mozgalom fedőpártja, a „Mindent a Hazáért” a harmadik legnagyobb pártként futott be, és ezzel felborult a nagy pártok hagyományos váltógazdaságára épülő kormányzati gyakorlata. A király felfüggesztette az alkotmányt, újat íratott, a pártok tevékenységét betiltotta, bevezette saját diktatúráját, és a Vasgárdával szemben a rendőri megoldást választotta. Befogta a mozgalom elitjét, és elítéltette. Aztán 1938. novemberének végén a mozgalom vezérét, Corneliu Zelea Codreanut, „a Kapitány”-t, akit az állami vezetés terrorista huligánnak tartott, egyszerűen meggyilkoltatta, tizenhárom társával együtt. Csakhogy ezzel a nagy játszmának még nem szakadt vége. Ennek nagy szereplői a király mellett: Iuliu Maniu, a Nemzeti Parasztpárt vezetője és Ion Antonescu tábornok, Armand Călinescu miniszterelnök és Mihail Moruzov a kémelhárítás vezetője, valamint a Vasgárda vezetésére igényt tartó Horia Sima, akiben a legionáriusok egy része – ma is – Codreanu halálának okozóját látta és látja, mert terrorakcióival provokálta a hatalmat, holott Codreanu állandóan nyugalomra intette.

*

A sors iróniája, hogy 1938. decemberének elején az az Eugen Titeanu államtitkár jelentette be a Vasgárda felszámolását, akit korábban éppen a Vasgárda támogatása miatt tettek ki államtitkári állásából. Kommunikéje jól hangzott, és jól jelzi, hogy az antiszemitizmus manipulálását most a kormányzat vette kézbe: „A Vasgárda felszámolásának folyamata csaknem lezárult. A Vasgárda tagjait főképpen a gyökerüket vesztett és foglalkozás nélküli értelmiségiek, valamint a falvak elégedetlen elemei közül toborozta. A kormány ezért arra törekszik, hogy az értelmiségi munkanélküliség további fokozódását megakadályozza. A Vasgárda tőkét kovácsolt a zsidókérdésből is, amely tagadhatatlanul fennáll.”³ De vajon ez a szelep elég jól működött-e a feszültségek levezetésére? II. Károly király úgy tett, hogy igen. Önfeledten nyilatkozott egy francia újságírónak: „a zsidókérdés nagyon egyszerű. Különbséget kell tenni azok közt a zsidók közt, akik magukat igazán románoknak hihetik, hogy úgy mondjam az ansziennitás jogán és azok közt, akik a háború után jótalanul a mi nemzetünk kárára telepedtek itt le...” És mivel „választóink nyíltan kifejezték, hogy a nacionalizmus mellé álltak. Egyszerűen megkíséreljük, hogy eleget tegyünk óhajunknak.” A kérdésre: „Kell-e attól tartani, hogy a Vasgárda esetleg hatalomra jut?”, a válasz már túl diplomatikusra sikeredett: „Én a pártok fölött állok, és nem válaszolhatok erre a kérdésre anélkül, hogy el ne térnék döntőbírói tisztemtől.” És erre „csend támad... Olyan csend, amelynek a mélyén van valami.”⁴

E csend mélyén politikai spekulációk és szenvedélyek húzódtak meg. Károly valóban nem zárta ki a Vasgárda bevonását a kormányzatba, eddig is játszott a gondolattal, csakhogy Codreanu nem ment bele a játékba. Krenner Miklós diagnózisa pontos: „Az ifjú, erős, eszes uralkodó tavaly végzetes kísérletbe fogott. Hogy legyőzze Maniu Gyula alkotmányos és erkölcsi aggályokkal teli ellenállását és felszabadítsa országát a nyugati demokrata nagyhatalmak gazdasági és diplomáciai nyomásától, először össelfenségei, Tătărescu liberálisainak veszélyes karjaiba vetette magát, akik feltámasztották a Vasgárdát, vesztükre, mert ez a nemzeti parasztpárttal szövetségbe, bukásukat idézte fel, 1937

³ Titeanu államtitkár nyilatkozata a Vasgárda felszámolásáról. *Újság*, 1938. december 7. 278. sz. 6. o.

⁴ Egy francia hírlapíró beszélgetése II. Károly román királlyal. *Pesti Napló*, 1938. január 23. 18. sz.

karácsonyán rendezett választáskor.” Ezután „nagy hibaként a passzív rezisztencia vészes erejével és szilárd következettségével bátor Maniut egyedül hagyták meg érintetlen értéknek, viszont a Vasgárdával, amely felozlatva erősödött a város ifjúsági körében a falu helyett, nem számoltak le komolyan.” A Codreanu-gyilkosságot megelőző terrorhullám és a gyilkosság után „beteg a levegő, és a románság ereje megrendült.” Viszont „Románia népe inkább, mint valaha, érzi, hogy nem tud alkotmány és népképviselő nélkül élni, de a szomszédokkal való komoly megbékélés nélkül sem. Vissza kell térni az elhagyott útra, de a Vasgárdától való megtisztulás feltételével. Borzasztó, hogy a nagy és dédelgetett országban szakadatlan megrázkódtatások történnek, udvari és pártkalandok, gazdasági válságok és folytonos panamák, merényletek és üldözések, világnézeti erőszakok és megalkuvások. Igen, ez a Levante, ez a fanarióta negyed. Mert az igazi román erkölcsösség szelíd, amíg föl nem bujtogatják, se vagyont, se életet nem bántalmaz. De Codreanu retentő indulatokat szított fel. Soha még ilyen erős nem volt a vágy az erdélyi demokrácia s az európai nyugalom után.” Ilyen feltételek mellett „csak Maniu mentheti meg Romániát.” Nem véletlen: „Áhítják. Természetesen a mai rendszer, mint minden abszolútizmus, nem hallja még és hallgatja meg a mélység hangjait. Egyelőre tovább fog haladni a járhatatlan, a végzetes úton. Erőszakosabb lesz Maniuék felé, engedékenyebb a vasgárdisták felé, holott azok még törvényesebbek, ezek még bosszút lihegőbbek lesznek ezután. És tovább fordít fel mindent lázas reformjaival. S még nagyobb anyagi válságot fog okozni. A forradalom lejtőjére fog sodródni. De végül összeomlik a kényes külpolitikai helyzetben, majd a belső elégtelenség miatt. Most, hogy a magyarság megmenekült Codreanuék rémuralmától, majdnem egyetért a román közvéleménnyel abban, hogy helyzetét csak Maniu javíthatja meg. / A király okos és belátja, hogy csak engedékenység árán menekülhet a hínárból. Maniuhoz kell fordulnia” és ezt Vaidán keresztül teszi meg”. Nem tette, de a remény mégis indokolt volt: „...bizonyára Maniu szintén okulni fog és engedékenységre hajlik majd, továbbtartó vaskalapossága az uralkodóval szemben végzetes lenne minden irányban. Engednie kell továbbá kisebbségi és külpolitikai merevségéből. A kisebbségi kérdés már Washingtonban történelmi érdek s Duna-Európa erőviszonyai megváltoztak. Benes [Edvard Beneš] macacssága tanulságos példa. A puritán politikus viselhet divatjamúlt ruhát, de nem folytathat időellenes politikát. Románia jósorsa tehát két versenytárs: a király és Maniu megértésén fog múlni.”⁵

Csakhogy soha nem gyűlölték egymást ilyen szenvedélyesen, mint most. És nemcsak azért, mert két egymást kizáró politikai rendszer hordozói voltak. Maniu a király semlegességet célzó külpolitikai manőverezését az ország érdekeit veszélyeztető elvtelen hintapolitikának tartotta. Szerinte választani kell: vagy Hitlerrel, vagy a nyugati demokráciákkal kell tartani.⁶ Ő, Maniu ez utóbbi híve volt, és ezért szorgalmazta azt is, hogy a nyugati hatalmak a Szovjetunióval szövetkezzenek. Károlyt tartotta felelősnek azért, mert Nicolae Titulescu, a korábbi külügyminiszter nem tudott Litvinovval megállapodni, feleslegesen provokálja a nagy keleti szomszédot. És a volt külügyminiszterrel együtt szidták a szabdkörműveseket, akik a királyt hatalmon tartották.⁷ Maniu azt akarta elérni, hogy Károly maga mondjon le, és ha nem, a nyugati hatalmak csapják el az uralkodót, akinek nevét már

⁵ [Krenner Miklós:] Maniu jön vagy a cine mintye? *Magyar Nemzet*, 1938. december 10. 91. sz.

⁶ *Hudítű* 2003. 332. o.

⁷ *Hudítű* 2003. 296., 301–304. o.

olyan jelzők nélkül, mint bandita, abnormális, eszküszegő, degenerált stb. nem is ejtette ki. Maniu azt szerette volna, ha a nyugati hatalmak Hitler ellen szövetkeznek a Szovjetunióval és így garantálják Románia függetlenségét. Nem is győzte szidni – magánkörben – a középserű francia és angol vezetőket. Churchillben látta a nagy államférfit. Annak tudatában, hogy az ország lakosságának 80-90%-a mögötte áll, Párizsban és Londonban is próbálkozott. Bizalmi embere, Ioan Hudiță 1938 decemberében és 1939. március végén – április elején a két fővárosban próbálta felvilágosítani a kormányköröket. Churchill meg is ígérte, hogy „a hazug és sarlatán” király ellen fellépnek, mert – mint értesült – a szovjetekkel való megegyezés akadály, márpedig ő a szovjetekkel katonai szövetséget akar.⁸ Nem dőlt be annak az egyes nyugati körökben élő hiedelemnek, amely a szovjetekkel való együttműködés igényét azzal bagatellizálta, hogy a román és a lengyel hadsereg erősebb a szovjetnél, hiszen a két országot államszerződés kötötte egymáshoz.⁹ A márciusi angol külügyminiszteri javaslat szerint Anglia és Franciaország segíti a két keleti országot, ha ezek ellenállásra szánják el magukat.¹⁰ Csakhogy ezek az elképzelések megtörték a prózai valón. Jól informált angol katonai körök is tisztában voltak azzal, hogy a román hadsereg felszerelése – a korrupció miatt – mennyire elmaradt a követelményektől.¹¹ Károly király ezt pontosan tudta, és miután látta, hogy Csehszlovákiával miként bánt el Hitler, bár a nyugati hatalmak győzelmében bízott, 1939 márciusában olyan gazdasági szerződést kötött Németországgal, amely a román nyersanyagforrásokat – kénytelen-kelletlen – a német fegyverkezés szolgálatába állította. Ezután pedig Károly elégedetten nyugtázhatta naplójában, hogy megmentette a békét, és ha megtagadta volna a német igények kielégítését, háború esetén nem biztos, hogy a nyugati hatalmak „segítségünkre siettek volna”.¹² Úgy vélte a nyugati hatalmaknál „szóban sok az energia, egyébként semmi”.¹³

A román diplomácia nem érte be ennyivel, nyugati fellépést is sürgetett. Április közepe felé az angol és a francia miniszterelnök végül is közzé tett egy olyan nyilatkozatot, amelyben kiállt Románia függetlensége és integritása mellett. Hatékony gazdasági és katonai segítséget azonban nem biztosítottak. Ernest Urdăreanu, udvari marsall szerint nem bíztak a román katonai ellenállás hatékonyságában.¹⁴ Az udvari marsall sem, ezért a németekkel való előzékeny viselkedés híve lett, sőt megnemtámadási szerződést is akart a németekkel.¹⁵ A német–román gazdasági szerződés keretében megkezdődött a román hadsereg felfegyverzése is. Grigore Gafencu külügyminiszter később így jellemezte hazája politikai és katonai helyzetét: „London által garantált, Berlin által felfegyverzett.”¹⁶ Viszont még 1939 áprilisában Londonban és Párizsban úgy nyilatkozott, hogy háború esetén nem idegenkednek a szovjet segítségtől.¹⁷ Károly király konklúziója: ha háború lesz, úgy kell viselkedni, mint 1914-ben, minél hosszabb semlegesség után „adott pilla-

⁸ Hudiță 2003. 311. o.

⁹ Hudiță 2003. 302. o.

¹⁰ Hillgruber 1994. 72. o.

¹¹ Paul D. Quinlan: Regele playboy. București, 2001. 280. o.

¹² Carol II. 1995. 315. o.

¹³ Carol II. 1995. 317. o.

¹⁴ Carol II. 1995. 330. o.

¹⁵ Carol II. 1995. 409. o.

¹⁶ Hillgruber 1994. 81. o.

¹⁷ Hillgruber 1994. 87. o.

natban” belépni a szövetségesek oldalán¹⁸ – ha hasznos.¹⁹ Ugyanakkor a szovjeteknél is puhatolózott, olykor egyezkedni próbált velük, vagy legalábbis úgy tett. És közben egy-egy bizalmasa – nyilván az ő beleegyezésével – olyasmiről vizionált, hogy ha Németország a Szovjetunióra támad, a jobbszárnyon ő lesz német–román seregek fővezére.²⁰ Urdăreanu még 1940 márciusában is Károly szovjetellenes hadba lépéséről beszélt. És ennek alapja volt továbbá még az is, hogy éppen ekkor a francia követ olyasmit fecsegett, hogy Franciaország az első német komolyabb támadásra összeomlik, az angolok pedig megegyeznek Hitlerrel a szovjetek rovására.²¹ Elterjedt, hogy egyenesen a németekkel való megegyezést javasolta Károlynak,²² Mihai Ralea, esszéista szociológus és politikus – aki Maniut elárulva a király mellé állt – május 9-én már egy héten belülre jósolta a kommunista Lucrețiu Pătrășcanunak a nagy támadást, amelynek jobbszárnyán királya lesz a fővezér.²³ Közben az ország a maga semlegességét hirdette. Ion Hudiță (Maniu bizalmi embere) meg is jegyezte naplójában: „Még egy nagyhatalom, mint Németország sem hazudhat a végtelenségig... hát egy olyan kis ország, mint a miénk.”²⁴

Hitlert irritálta a király manőverezése. A román kőolaj elengedhetetlennek tartotta háborús készülődéseihez. A szovjetellenes háborúnak a román kőolaj volt az egyik alapfeltétele. Igaz, 1939-ig csak másodlagos szerepe volt, mert ára a világpiacnál magasabb volt, később viszont annál fontosabb lett.²⁵ Viszont, ha nem lett volna Vasgárda, ki kellett volna találni, olyan zsarolási lehetőséget kínált. Codreanu csak fenyegetőzött a német szövetséggel, miközben a román függetlenséget hangoztatta. Horia Simának – Codreanu önjelölt utódjának – nem voltak gátlásai és fenntartásai. Míg a náci államvezetés közvetlenül nem támogatta Codreanut, mozgalmát vallásos fanatizmusa miatt a náci vezetők többsége kezelhetetlennek tartotta, és alapvetően a hatalmon lévő garnitúrával akart együttműködni, ezt akarta saját céljaik szolgálatába állítani, a Codreanu nélküli Vasgárdát már használta, zsarolta vele a román államvezetést. Sima pedig céltudatosan élt a lehetőségekkel. Korántsem örvendett olyan tekintélynek, mint Codreanu, de a belső meghasonlásokat elfedte a bosszú vágya.

Még a Codreanu-per alatt a csernovici rendőrkapitányság azt jelentette, hogy ha Codreanu eltűnik, vagy hosszabb időre bezárják, akkor sok olyan legionárius akad, akinek jövőbeni reményei megsemmisülnek és többet semmit sem várnak az élettől, ezért ezek örült merényleteket fognak végrehajtani.²⁶ Csakhogy látszólagos nyugalom következett. Armand Călinescu, aki 1939. márciusának elejétől a kormány élére került, el is bírta magát, pedig tudta, hogy ő a fő célpont, és még 1936 áprilisában államtitkárként okkal fakadt ki: „A Gárda elhatározta halálomat. Mindenki azt javasolja, vigyázzak. Gyakorlatilag lehetetlen. Most értem, hogy Duca miért nem tudta elkerülni a meggyilkolását.”²⁷ (Ion George Duca miniszterelnököt 1933 végén lőtték le, mert betiltotta a Vasgárdát.)

¹⁸ *Carol II.* 1995. 338. o.

¹⁹ *Carol II.* 1995. 409. o.

²⁰ *Hudiță* 2004. 74–75., 130. o.

²¹ *Hudiță* 1998. 96. o.

²² *Hudiță* 1998. 99–100. o.

²³ *Hudiță* 1998. 142. o.

²⁴ *Hudiță* 2004. 29. o.

²⁵ *Hillgruber* 1994. 116., 165., 167. o.

²⁶ DGP 278/1938. 22.

²⁷ *Călinescu* 1990. 296. o.

Kifelé persze erősnak mutatkozott Călinescu. 1939 februárjában a *Paris Soir*nak büszkén jelentette ki: „A Vasgárda örökre eltűnt.”²⁸ Májusban is arról beszélt a belga követnek, hogy a Vasgárdának vége, már csak néhány előkelő hölgy támogatja, akiknek kolostorban van a helyük, a mozgalomnak nincsenek idealistái.²⁹ Az állami terror erősebbnek bizonyult az egyre szórványosabb legionárius akcióknál. Közben 1938 végén Alexandru Cantacuzino és Vasile Cristescu elkezdték a legionárius puccs megszervezését, de miután túl ismertek voltak Bukarestben, az eddig csak Bánságban mozgó és a fővárosban ismeretlen Sima vette át a puccs szervezését, a királyi palota elleni támadáson törte a fejét, hogy Károlyt lemondassa és fiát, a trónörökös Mihályt ültesse a helyébe, és ezzel legitimálja a legionárius forradalmat. Ahogy Malaparténél olvasta,³⁰ és talán Lenintől elleste: rohamcsapatokkal elfoglalják a központi hivatalokat. Csakhogy a vidékről felrendelt legionáriusokat elkapták a hatóságok, és az 1939 elejére tervezett puccs helyett még fel is robbant az a bukaresti lakás, amelyben a legionáriusok robbanószert készítettek.³¹ A rendőrség pedig nem ismert kegyelmet.³² A Cantacuzinót újra letartóztatták, Cristescut utcai harcban lőtték le. Hanibal Panaitescu, tordai csendőralezredes például 21 elfogott legionárius meggyilkolására adott parancsot.³³ Máig élő legendák születtek egyes legionáriusok élve elégetéséről. Például Nicoleta Nicolescu illetén való meggyilkolásáról.³⁴ Ellenőrizhetetlenek. A Mozgalom – úgy tűnt – mintha 1939 tavaszára–nyarára meg is tört volna. A hatalom elégedetten nyugtázhatta, hogy a királyi pártjának, a Nemzeti Ujjászületés Frontjának 3,5 millió tagja van, és eddig egyetlen román párt tagsága sem érte el ezt a rekordszámot. 1939 júniusában is a parlamenti választásokon jól szerepelt a NUF – mivel egyedül csak ő szerepelhetett. A parlamentnek és a szenátusnak már nem is maradt más, mint tanácskozási szerep. A választók viszont elégedettek voltak, mert elmaradtak a választásoknál szokásos verekedések.³⁵ Csakhogy Călinescu lebecsülte a fekete idealizmust. Megtévesztette az is, hogy sokan megtagadták legionárius múltjukat. Vidáman pletykálta, hogy Vaslui-ban, miután eljutott az internálótáborba a Kapitány meggyilkolásának a híre, és a parancsnok, tartva a lázadástól, fényszórókat állíttatott fel, az internáltak azt hitték ágyúval akarnak rájuk lőni, és térdre esve kérték, hogy aláírassák a hűségnyilatkozatot, amelyben megtagadták a Sátánt, mármint a Vasgárdát.³⁶ Aztán olyan értelmiségiek, mint Mircea Eliade és Dragoș Protopopescu, vagy mint a már börtönbüntetésre ítélt Radu Budișteanu, Virgil Ionescu, Nicolae Totu, Bănică Dobre is megtagadták a mozgalmat. Mihail Polihroniade még cifrázta is hűségnyilatkozatát: „minden örült gesztus... valóságos bűn a haza egysége és biztonsága ellen”. Radu Gyr, a Vasgárda költője belépett még a NUF-ba is.³⁷ Előtte persze bocsánatot kért Victor Iamandi államtitkártól, akinek korábban a fejét követelte,

²⁸ Șeicaru 1963. 258. o.

²⁹ Chivulescu 1998. 245. o.

³⁰ *Curzio Malaparte*: Technique du coup d'état. Paris, 1931. 259., 286. o.

³¹ *Țiu* 2007. 109–114. o.

³² Ideologie, V. Kronológiája sok mindent felsorol. A titkosrendőrség által készített kronológia: 240–245. o.

³³ Ideologie, V. 282. o.

³⁴ *Din luptele tineretului român*, 186. o.

³⁵ *Florin Müller*: Metamorfoze ale politicului românesc 1938–1944. București, 2005. 196., 261. o.

³⁶ *Argetoianu* 2002. 261. o.

³⁷ *Țiu* 2007. 107–108., 131–132. o.

de most megvilágosodott, és megvallotta, hogy idealizmusból, naivitásból csatlakozott a Légiónhoz, nem tudta, hogy a legionáriusok embereket fognak ölni.³⁸ (Végül is igazat mondott, mert a legionáriusok áldozataikat nem tartották embernek...) A letartoztatott vezetők közül egyedül Gheorghhe Clime állt ellen. Călinescu miniszterelnök eufóriája nem ismert határokat: „Forradalmunk több mint spirituális forradalom, mentalitás változás, az öntudat csodálatos revíziója.”³⁹ (Kár, hogy elfelejtette azt, ahogy hajdan a klasszikus író, Caragiale, klasszikus érvénnyel élcelt a rendőrség engedélyével rendezett forradalmon.)

1939 májusában–júniusában a király és Călinescu is kacérkodott a Vasgárdával, tapogatóztak, hogy miként vonják be őket a hatalomba.⁴⁰ Egyrészt aggasztó lehetett a német nyomás, másrészt az, hogy Maniu, aki nemcsak kívülről, hanem belülről is lemondásra akarta kényszeríteni a királyt, a kommunisták mellett a gárdistákat is be akarta venni egy olyan demokratikus blokkba, amely az ország népéhez intézett kiáltványban követelte volna a parlamentáris demokrácia visszaállítást.⁴¹ Ehhez még „az utolsó patkány,” A. C. Cuza – a minapi antiszemita párt vezetője – is csatlakozott volna.⁴² Amíg tartott a béke, Maniu és a Vasgárda sem volt igazán veszélyes. A biztonság kedvéért Maniu ellen újabb rágalmozási kampányt indítottak. Az 1930-as évek elején azzal vádolták, hogy amikor fegyvert rendeltek a Skoda-művektől, nagy pénzeket tűntettek el, most pedig azzal, hogy Erdélyt és a Bánságot el akarja szakítani Romániától és Magyarországgal egyesíteni.⁴³ A parasztpárti vezér valóban felvetette azt, hogy Gyulafehérvárt olyan népgyűlést szervezzenek, amelyen felveti Erdély kérdését, és pedig azt, hogy a királyi hatalom nem tartotta be az 1918-as határozatokat.⁴⁴ Egyébként a király nyugodtan alhatott, esténként nézegethette házimoziája filmjeit, és naplójában lejegyezhetette, hogy élettársának, Elena Lupescunak, „a Kisasszony”-nak mikor fáj a feje és mikor, mennyire ideges. (A király számára az életet Lupescu jelentette, őt tartották a kamarilla lelkének, ezért Maniu az alkotmányosság érdekében eltávolítását követelte, a vasgárdisták pedig a zsidó-szabadkőműves összeesküvés fő alakjaként támadták, és olykor életveszélyesen megfenyegették.) A király és szeretője 1939. tavaszának vége felé tettek is egy kis hajókirándulást Törökországba, azzal a céllal, hogy az ország semlegességét török szövetséggel erősítsék, és egyben „katasztrófa esztére” menhelyet biztosítsanak maguknak.⁴⁵ És nyugodtan pókereshettek, amíg augusztusban el nem sötétült a látóhatár. Nem a nyugati hatalmak szövetkeztek a Szovjetunióval, hanem Németország. Jellemző, hogy Maniu és köre már tavasz óta tartott attól, hogy „a két bandita”, Hitler és Sztálin egymásra talál. Augusztus 23-án megtörtént: Ribbentrop és Molotov aláírta a meg nem támadási szerződést – a kölcsönös rosszhiszemőség jegyében. A román király időnkénti éleslátására jellemző, hogy már egy évvel korábban jelezte ennek lehetőségét, de Eden nem hitt neki.⁴⁶ Talán azért sem, mert neki sem volt jó híre Angliában. Most viszont – ugyancsak augusztus 23-án – azért szidta a szovjet „félbarbár

³⁸ Zaharia Stancu: Zile de lagăr. București, 2005. 277. o.

³⁹ Șeicaru 1963. 251. o.

⁴⁰ Hudiță 2004. 48–49., 76. o.

⁴¹ Hudiță 2004. 34–37., 64–69. o.

⁴² Hudiță 2004. 44. o.

⁴³ Apostol Stan: Iuliu Maniu. București, 1997. 342. o.

⁴⁴ Hudiță 2004. 106. o.

⁴⁵ Carol II. 1995. 420. o.

⁴⁶ Carol II. 1995. 197. o.

banditákat”, mert még a nyugati hatalmakkal is készeknek nyilatkoztak a védelmi szövetkezésre.⁴⁷ Az ő emelkedettségére pedig az volt a jellemző, amit – augusztus 29-én – csak naplójának vallott meg: a Kisasszonnyal és Urdáreanuval megvitatta a helyzetet, s arra a következtetésre jutottak, „a mi érdekünk a háború kitörése, természetesen anélkül, hogy mi is belekeverednénk. A legrosszabb megoldás a nemzetközi konferencia, amelyen csak veszíthetünk.” Azokkal szemben pedig, akik szerint a románoknak nincs mit nyerni a háborún, a király azt hangoztatta, hogy ha majd eljön az ideje, Románia is beléphet a háborúba, és „belépésünk a győztesek oldalán integritásunk garanciája lehet”.⁴⁸ Ez a vallomás is Maniunak róla és kamarillájáról hirdetett lesújtó véleményét erősíti meg. De hát Mussolini örök igazságot mondott ki: a politika a legnagyobb k...a. Constantin Argetoianu, aki mindig is a kemény kéz híve volt, ugyancsak ekkortájt mintegy kijelölte a belpolitikai irányt, amikor Călinescunak megmondta, hogy „»csőcselék«-politikát kell folytatnunk, és utat nyitni a gárdistáknak, hogy megnyerjük a németeket”.⁴⁹ Szeptember 1-jén kitört a világháború. Románia kimondta semlegességét, a lengyel hadsereg menekülő töredékeit át is engedte, sőt az oltalmat kereső lengyel elnököt is, amiért Wilhelm von Fabricius német követ reklamálni próbált az udvarnál is, de a király elutasította a látogatást.⁵⁰ Ugyanakkor Călinescu állítólag arról a német javaslatról tárgyalt Fabriciusszal, hogy miként vehetne át a román hadsereg lengyel fegyvereket.⁵¹ 17-én már a szovjetekkel való megnemtámadási szerződést javasolta, és a balkáni blokk megerősítését azzal, hogy Dobrogea déli részét, a Cadrilatert visszaadják Bulgáriának. Az uralkodó – elvileg – belement a tranzakcióba.⁵² Négy nap múlva a vasgárdisták lelőtték Călinescut.

A gyilkosság sokak – kortársak és mai történészek – szerint a náci Németország műve.⁵³ Egyik román külügyminisztériumi titkár szerint maga Hitler rendelte el a merényletet azzal a céllal, hogy zűrzavart keltsen, és békecsinálás ürügyén a német hadsereg Romániát is előzönli.⁵⁴ Úgy tűnik, Hitlernek nem állt érdekében ilyesmi.⁵⁵ A hatalmon lévő garnitúrát akarta céljainak megfelelően befolyásolni. Mindenesetre a német sajtó angol ügynököknek tudta be a gyilkosságot, az angol pedig fordítva. A Vasgárda azonban Goebbelsnél tiltakozott,⁵⁶ mindkettővel szemben magának vindikálta a dicsőséget. Sima szerint a német kormányt kellemetlen meglepetésként érte a hír.⁵⁷ És ezt német levéltári források sem cáfolják.⁵⁸ A román rendőrség és a titkosszolgálat jelentése is kizárta a gyilkosság német támogatását.⁵⁹ Károly király naplójában sincs utalás német ügynöki tevékenységre. Sőt, a melodramatikus kifakadásban az ellenkezője: „Ez a tény annyira nem román, hogy világosan látszik az idegen inspiráció, tipikusan szláv terrorista módszerek.” A román királyt ugyanis mélyen megrázta az, ahogy Hitler és Sztálin felosztották Lengyelországot. Úgy

⁴⁷ *Carol II.* 1995. 417. o.

⁴⁸ *Carol II.* 1995. 418. o.

⁴⁹ *Călinescu* 1990. 427. o.

⁵⁰ *Carol al II-lea* 1996. 80. o.

⁵¹ *Hillgruber* 1994. 100. o.

⁵² *Călinescu* 1990. 431. o.

⁵³ *Ioan Scurtu*: Istoria românilor în timpul celor patru regi. III. Carol II. București, 2011. 275. o.

⁵⁴ *Constantin Petculescu*: Mișcarea legionară. București, 1997. 177. o.

⁵⁵ *Hillgruber* 1994. 100. o.

⁵⁶ *Sima* 1990. 26. o.

⁵⁷ *Sima* 1990. 22. o.

⁵⁸ *Armin Heinen*: Legiunea «Arhangelul Mihail». București, 2006. 390–391. o.

⁵⁹ *Ideologie*, V. 289. o.

látta, a szovjetek még messzebb mentek el, mint Hitler Csehszlovákiában, és ezért „a pán-szláv és nacionalista kommunizmus mindennél veszélyesebb,” annál is inkább, mert a bal-ti államok bekebelezését is elkezdte.⁶⁰ Károly az őt is meglepő események forgatagában szovjet kezét sejtett a minisztergyilkosságban, mintha elfelejtette volna, hogy a Vasgárda megalapítói még az alapítás előtt milyen merényletsorozatot terveztek. És mintha azt is elfelejtette volna, hogy éppen ő, a király, gyilkoltatta meg Codreanu tizenhárom társával együtt. (1940 februárjában azt jegyezte fel naplójában, hogy Karagyoryevics Pál herceg szerint Németország rendezte a gyilkosságot, és erről bizonyítékai vannak, de a naplóíró ehhez nem fűzött semmi értékelő megjegyzést.⁶¹)

Egyébként Călinescu miniszterelnök szinte naponta kapott fenyegető leveleket. A hatóságok egész sor merényletkísérletet lepleztek le.⁶² Dumitru (Miti) Dumitrescunak és társainak viszont sikerült a bosszú.

Az 1939 januárjára tervezett puccsban Dumitrescunak kellett volna a Királyi Palota elleni rohamot vezetnie.⁶³ A puccs elmaradt, és Dumitrescu Berlinbe ment, hogy megbizonyosodjék, Codreanu él-e még, mint sokan terjesztették, vagy valóban meghalt. Mikor látta a valós helyzetet, úgy érezte, immár „fizikai létének semmi értelme”.⁶⁴ A berlini legionáriusokkal abban állapodott meg, hogy Károlyt és Călinescut egyszerre teszi el láb alól, mert ha nem, akkor a véres királyi bosszú nem marad el. Ion Dumitrescu-Borşa, Codreanu egykori titkára és papja, a kettős merénylet híve csak úgy egyezett bele az akcióba, ha tőle feloldozást kapnak.⁶⁵ Csakhogy az eredeti terv kivihetetlennek bizonyult, így Miti Dumitrescu kilenc társával jól megfigyelte a miniszterelnök mozgását, milyen útvonalon közlekedik, és szeptember 21-én adandó alkalommal egy targoncát Călinescu autója elé löktek, majd autójukkal mellé hajtva 21 lövéssel leterítették, és egyenesen a rádióhoz hajtottak, ahol éppen Strauss-keringőt közvetítettek, a zenekart elzavarták, és bementék Călinescu „megbüntetését” Codreanu, „a legnagyobb román” megölése miatt.⁶⁶ Nem menekültek el, egyszerűen megadták magukat a rendőröknek, akik nyolcórás kínzás után, a tett helyén végeztek velük.⁶⁷ A tetemeket közszemlére tették, és feliratok hirdették: „Így járnak a hazaárulók!” Gyűltek is a kíváncsiak. Ezért az élelmesek kis faállványokat vittek magukkal, és két lejért mások rendelkezésére bocsátották. Persze volt, aki sokallta az összeget, mert csak a tetemek lábát láthatta.⁶⁸ Nicolae Iorga, a nemzeti történetíró szerencsésebb volt, odamehetett, belerúghatott a tetemekbe⁶⁹ – ha igaz. A sajtó lelkesen közzé tette a közszemlééről szóló képeket. De aztán ország-világ láthatott mást is. A király rögtön cselekedett. Új kormányt alakított. És ez – természetesen az ő parancsára – elrendelte, hogy másnap reggel a legveszélyesebb és legkompromittáltabb legionáriusok közül hármat-hár-

⁶⁰ *Carol al II-lea* 1996. 4., 12. o.

⁶¹ *Carol al II-lea* 1996. 102. o.

⁶² *Chivulescu* 1998. 282–298. o.; *Ideologie*, V. 230–233. o.

⁶³ *Horia Sima*: Era Libertății. Statul național-legionar. I. http://www.freewebs.com/anticomunist/EL_1.html (A letöltés időpontja: 2013. 22. 08.)

⁶⁴ *Dosar Horia Sima*, 143. o.

⁶⁵ *Ion Dumitrescu-Borşa* 2002. 279. o.

⁶⁶ *Emil Dorian*: Jurnal din vremuri de prigoană. București, 1996. 84. o.

⁶⁷ *Ștefan Palaghiță*: Garda de fier spre reinvierea României. București, 1992. 123. o.

⁶⁸ *Mihail Sebastian*: Jurnal 1935–1944. Szerkesztette *Gabriela Omăt*. Bevezetéssel ellátta *Leon Volovici*. București, 1996. 234. o.

⁶⁹ *Sorin Lavric*: Noica și mișcarea legionară. București, 2007. 214. o.

mat végezzenek ki minden megyében, tetemüket pedig 24 órára tegyék ki közszemlére. Megtörtént. Névszerint 256,⁷⁰ de lehet, hogy több mint 300,⁷¹ sőt 500⁷² vasgárdistával végeztek. Volt olyan börtön, ahol viszont néhány köztörvényes bűnözőt végeztek ki gárdisták helyett.⁷³ Climével, a Kapitány hajdani jobbkezeével különös kegyetlenséggel bántak el. Már Duca megölése után véresre verték,⁷⁴ most valósággal megskalpolták, aztán egy bajonettel szúrták fel a karját, hogy aláírja vallomását, mely szerint ő adott parancsot a miniszterelnök meggyilkolására.⁷⁵ Így teljesült be a kívánsága, amelyet akkor mondott el fennhangon, amikor Zizi Cantacuzino halála után őt nevezte ki Codreanu a párt élére: „Kérem Istent, hogy meghalassak a Kapitányért és a Légióért.”⁷⁶ Így halt meg az, aki a fiatalokat azzal buzdította, hogy „amikor a Kapitány megalapította a Mozgalmat, az egész ország tetőtől talpig visszaélés volt”.⁷⁷ Visszaélés volt a fasiszta mozgalom is. Visszaélések erőszakspiráljába került az ország. A király sem tagadta naplójának, hogy a megtorlás szörnyű, törvénytelen lépés volt, de a történet miatt az ország nyugalmanak érdekében meg kellett tenni. És még napokig olyan idegrohamok gyötörték, mint még soha. Egy-két napig a szokásos esti filmnézést is kihagyta.⁷⁸ (A megtekintett filmekről rendszeresen számot adott naplójának „a kultúra királya”, olvasmányairól viszont nem, úgy látszik a hivatalos akták kielégítették olvasási igényeit.)

Különös játéka a sorsnak, hogy Maniu a miniszterelnök meggyilkolása előtt néhány órával a parasztpártiak ülésén jelezte, a légionáriusok alig várják a jelet Berlinből a megtorlásra, és ha ő beleegyezett volna, már léptek volna. És míg a király úgy érezte, hogy a miniszterelnökben az ország legjobb politikusát veszítette el, a parasztpártiak nem sajnálták egykori társukat, akit árulónak tekintettek, legfeljebb akadt, aki szerint a királyt kellett volna megölni, nem a szolgáját. Maniu a királyhoz intézett feljegyzésében kérte a véres megtorlás felelőseinek felelősségre vonását.⁷⁹ Aztán a Parasztpárt vezetősége körlevelet intézett a szervezeti egységek vezetőihez, amelyben tájékoztatta őket arról, hogy a király lemondásáig semmilyen kormányban nem vesznek részt, és követelik a törvénytelenségek felelőseinek megbüntetését⁸⁰ – más szóval: a királyét. Paradox módon a királlyal együttműködő és legcinikusabbnak tartott politikus, Argetoianu fakadt ki a legkeserűbben, miután a sajtóban megtekinthette a megtorlást megörökítő fényképeket: „Aki ezt a disznóságot kitalálta, megérdemelné, hogy felakasszák. Ilyen lelkiismeretlenség minden képzeletet felülmúl, és a jó érzésű embert lebénítja. Mit akartak elérni az ilyen hatalmi visszaélés szerzői? Meg akarják ijeszteni és elbátortalanítani azokat, akik folytatni akarják Zelea Codreanu megbosszulását? De a fanatikusok, akik megölték Călinescut nem félnek a haláltól, mint bizonyították. Meg akarták mutatni a világnak, mire képesek?

⁷⁰ Din luptele tineretului român, 186–195. o.

⁷¹ *Dragoș Zamfirescu*: Legiunea Arhangelul Mihail. București, 1997. 271. o.

⁷² *Troncotă* 1997. 131. o.

⁷³ *Boilă* 2002. 79. o.

⁷⁴ *Dumitrescu-Borșa* 2002. 124. o.

⁷⁵ Lásd Lavric munkáját a 69. jegyzetben, 96. o.

⁷⁶ *Duiliu T. Sfințescu*: Răspuns la întrebări ale tinerilor care doresc tot adevărul despre Mișcare Legionară. București, 1996. 193. o.

⁷⁷ Uo. 192. o.

⁷⁸ *Carol al II-lea* 1996. 6., 8. o.

⁷⁹ *Ioan Scurtu*: Iuliu Maniu. București, 1996. 95. o.

⁸⁰ *Hudiță* 2004. 197–203. o.

Ha ez volt a céljuk, sikerrel jártak, de az eredmény egészen más, mint amelyet akartak. Akik ma reggel a tett helyén jártak, megbotránkoztak és undorral távoztak... Tegnap az egész világ Călinescut siratta és gyilkosait szidalmazta – ma már nem beszélnek Călinescuról, és minden részvét az ítélet nélkül megölte felé irányul, akiket halomra lőttek, mint valami kutyákat... // Ezt akarta a kormány? // Ha félre tesszük az érzelmeket, és a történeteket józan ésszel ítéljük meg, akkor azok szörnyű és hatalmas politikai hibának bizonyulnak. Rendelkezésre álltak a hadbíróóságok (ostromállapotban élünk), megvan a halálbüntetés lehetősége. Néhány napon belül elítélhették és kivégezhették volna őket a törvényeknek megfelelően vagy csak az eljárásjogot szegték volna meg. Senki sem mondott volna semmit. Mindenki megértette volna. De ilyen vérengzést még csak a polgárháborúban tapasztalni... // Hogyan fogják ezt kommentálni külföldön? Kelet, vadállamiság vagy anarchia? Vagy mindez együtt? Ki gondolta volna, hogy ilyen siralmas állapotba kerülünk? Egyelőre a tegnapi bűnös gyilkosok mártírokká változtak...⁸¹ (Egy hét múlva Argetoianu elvállalta a miniszterelnökséget, ami alig két hónapig tartott, utána a jól bevált liberális Gheorghe Tătărescu következett.)

Mihai Sebastian, aki korábban jó viszonyban volt azokkal a fiatal értelmiségiekkel, akik legionáriusok lettek, amikor értesült arról, hogy néhány legionárius ismerősét is legyilkolták, megrendülten vallott naplójának: „Politikailag nem tudom megítélni ezt a drámát. Emberileg borzalommal tölt el. Jól tudom, hogy ezek az emberek, egyenként és együtt, könnyel asszisztáltak volna a legionárius terrornak, és a legnagyobb könnyel ölte meg minket. Tudom, hogy elvakultságuk nem ismer határt. Mégis, mégis, mégis, szomorú vagyok, levert, keserű undor fog el.”⁸² A Detektívek Testülete szerint a liberálisok egyetértettek a véres megtorlással, az erdélyiek is üdvösnek tartották, az apolitikus körök szerint „a büntetések normálisak voltak, és Havaselvének akkor ment jól, amikor még élt Karós Vlád,”⁸³ alias Dracula. Horia Sima viszont elégedetten nyugtázhatta, hogy Dumitrescu csoportja lett „legyőzhetetlenségünk garanciája”, a vérengzések „elmélyítették a [mozgalom] mítoszát a nép tömegében”.⁸⁴

Egyes emlékezők szerint Horia Sima volt az, aki megtévesztette Miti Dumitrescut, és ő beszélt rá, hogy legalább a miniszterelnökkel végezzenek, a király úgy sem meri megkockáztatni a véres megtorlást.⁸⁵ Sőt, azt is elhítette vele, ha a rádióban majd bemonadják, hogy megbüntették a miniszterelnököt, kitor a forradalom.⁸⁶ Más vélemény szerint Sima egyenesen azért jött Romániába, hogy megakadályozza a merényletet. Ezt parancsolták volna a németek.⁸⁷ Csakhogy ő – magát vénasszonynak álcázva – közelről figyelte a merényletet, hogy minden rendben zajlik-e.⁸⁸ Ugyanakkor a megtorlások miatt még legionáriusok is haragudtak rá, akadt, aki már őt akarta megbüntetni, még hozzá – legionárius

⁸¹ Argetoianu 2002. 152. o.

⁸² Lásd A 68. jegyzetben idézett munkát, 235. o.

⁸³ Ideologie, V. 290–291. o.

⁸⁴ Sima 1990. 14., 192. o.

⁸⁵ Dumitrescu-Borşa 2002. 281. o.

⁸⁶ Constantin Papanace: Cazul Horia Sima și mișcarea legionară. http://zelea-codreanu.com/Cuvantul_Legionar/2012/10/Carte_legionara-Cazul_Horia_Sima_1.htm (A letöltés időpontja: 2013. 08. 09.)

⁸⁷ Țara, Legiunea, Căpitanul. Mișcarea legionară în documente de istorie orală. Szerkesztette, az interjúkat készítette Mariana Conovici, Silvia Iliescu, Octavian Silivestru. A bevezetést írta Mihai Chioveanu. București, 2008. 164. o.

⁸⁸ Zamfirescu 71. jegyzetben hivatkozott munkája, 270. o.

módra – élete kioltásával.⁸⁹ Sima mozgékonyásával 1939 végén már úgy tűnt fel a rendőrhatalóságok előtt, mint „abszolút főnök”, és az 1938. október 14-től 1939. szeptember 21-i minisztergyilkosságig az összes kisebb-nagyobb terrorakciót, beleértve a király meggyilkolásának a megghiúsult szándékát is az ő számlájára írták.⁹⁰ Ezzel a mozgalom jellegét is némileg félreismerték, hiszen a merénylők belső és nem felső készítésnek engednek. Igaz, szükségük volt annak a tudatára, hogy amit tesznek, valami átfogó és messze tekintő tervbe illeszkedik. A mozgalomnak olykor – mintha – nagyobb szüksége lenne a vezérre, mint a vezérnek a mozgalomra. Sima korántsem volt olyan elismert vezető, mint korábban Codreanu, a mozgalom korábbi oszlopos tagjai közül sokan nem szívélték, de nekik is igazodni kellett a mozgalom dinamikájához.

Sima viszont valóban valami újat hozott, és ezt ő maga így írta körül: „A legionárius mozgalom nem készült fel a titkos harcra és a forradalmi harcra sem. A Kapitány elvetette az államcsíny gondolatát.” Ezzel szemben – fejtegeti az utód kellő dialektikával – „azt örököltük a Kapitánytól, hogy minden üldözöttséggel szembeszálljunk és válaszoljunk az igazságtalanságokra”.⁹¹ És mindenre talált magyarázatot. Arra a vádra, hogy Miti Dumitrescu merényletével véres megtorlást provokált, kiderítette, hogy Călinescu maga már ügynökei révén olyan akciót akart kirobbantani, amelynek ürügyén megtizedeli a Vasgárdát. Így viszont mintegy két héttel korábban ő, a „szörnyeteg” is odaveszett.⁹² A merénylet kemény mementó lett mindenkinek.

Ciano szerint „a Ducét némileg megrázta Călinescu meggyilkolásának híre. Arra gondolt, hogy valamilyen rejtélyes külföldi összeesküvés bújjik meg emögött. A visszahatás olyan elsöprő volt, hogy el kellett gondolkodni rajta. Csupán gyenge kormányok szabnak ki ilyen szigorú büntetést.”⁹³ A Vasgárda viszont valóban erősödött. Igaz, a népi humor szerint a Vasgárda olyan volt már, mint a krumpli: a java a föld alatt van.⁹⁴ Ez némi kiforgatása a legionárius szólásnak: „Az Ég a Légióban van, a Légió az Égben.”⁹⁵ Valójában rengett a föld. És Sima nagyon is a földön járt. Taktikája: terrorakciókkal állandó mozgásban tartani a mozgalmat, és következetesen törekedni a katonaság megnyerésére. Éspedig annak hangoztatásával, hogy Berlint maguk mögött tudják. A látszat mellettük szólt. Azt Romániában nem vagy csak nagyon kevesen tudták, hogy ezek a kapcsolatok inkább alkalmiak voltak. Az, hogy Berlinben néhányan el tudtak helyezkedni a propagandaminisztériumban (I. V. Vojen, A. Constant) vagy a berlini Rádió román adásánál (V. Biriş), még nem jelentette azt, hogy a Vasgárda maga lett volna a nácik által szervezett ötödik hadtest. Simának kellett ezt a látszatot is megteremteni. Azt Romániában nem tudták, hogy a nácik szoros rendőri felügyelet alatt tartották a román menekülteket, nehogy valami kellemetlen meglepetést okozzanak. Az az ötlet, hogy maga Moruzov tetette volna el láb alól Simával Călinescut, mert a Németországgal való szövetség legnagyobb akadályát látták benne, és a kémelhárítás mindenható főnöke így akart volna visszakerülni a király kegyeibe,⁹⁶ már

⁸⁹ Ștefan Palaghiță: Garda de fier spre reinvierea României. București, 1992.123. o.

⁹⁰ Ideologie, V. 304–305. o.

⁹¹ Șima 1990. 29. o.

⁹² Șima 1990. 32. o.

⁹³ Ciano gróf naplója. Fordította Bányász György. Budapest, 1999. 132. o.

⁹⁴ Nagy-Talavera 1996. 412. o.

⁹⁵ Vasile Militaru: În duhul lui Moța și Marin. Porunca Vremii, 1938. január 13. 976. sz.

⁹⁶ Dumitrescu-Borșa 2002. 290. o.

utólagos börtönpletykák párlata. Viszont valóban tény, hogy Simával a hatalmi harcban egymásra találtak. Sima ugyanis a kormányzathoz való viszonyulásban is újat hozott. Míg a Kapitány következetesen nem akart együttműködni az uralkodóval, nem akart miniszterelnökséget vagy miniszterséget vállalni, mert félt, hogy őt és mozgalmát elhasználják, mint a többi pártot és politikust, Sima, aki állandóan államcsínyen és forradalmon törte a fejét, nem vetette meg a kis lépéseket sem; a hatalomból való részesedést is ki akarta csikarni, hogy aztán az egészet megszerezze. De vajon nem a felhők között járt-e, miközben a földön csúszott? És közben el kellett viselje, hogy saját társai közül is néhányan szembe hazugnak nevezzék, holott a maga módján ő is csak következetes volt, és következetesen alkalmazkodott a feltételekhez...

A piszkos alkutól a legionárius forradalomig

A királyi diktatúra bevezetésekor a budapesti német lap jól felmérte azt, hogy a királyi diktatúra csak időleges lehet, az alternatíva: Antonescu tábornok katonai diktatúrája vagy becsületes demokrácia Maniuval.⁹⁷ Ez utóbbinak nem sok esélye lehetett. A király nem térhetett vissza a parlamenti demokráciához, és kénytelen-kelletlen úgy érezte, hogy Németország igényeihez kell igazodnia. Ezzel szemben Maniu a parlamenti demokrácia visszaállításához ragaszkodott, és ennek érdekében már egyre inkább a király lemondásában látta kiutat, a Szovjetunióval való megegyezést szerette volna elérni, és a német orientáció ellenében nyugati orientációt akart. Erkölcsei követelményekben gondolkodott. Úgy vélte, ha Románia szakít Károly hintapolitikájával és a Szovjetunió lemond Besszarábiáról, akkor Nyugat felismerve érdekeit, szövetkezik a Szovjetunióval. Ez utóbbi be is következett, de hogy bekövetkezzék, Hitler esztelen keleti agressziója is kellett hozzá. Nem kétséges, Maniunak mélyen igaza volt, amikor elmarasztalta a Hitlerrel szembeni nyugati engedékeny politikusokat, idiótának tartotta őket, a barna és a vörös vezért két mindenre elszánt banditának.⁹⁸ Károly király is, de úszni próbált az árral. 1939 októberében, amikor Argetoianu (királyi tanácsos és a szenátus elnöke) román–német–szovjet megnemtámadási szerződés kötését javasolta, a király ezt – az ország semlegességére hivatkozva – ellenezte, helyette – a változatosság kedvéért most – a Magyarországgal és Szovjetunióval való megnemtámadási szerződés ötletét vetette fel – német beleegyezéssel. Aztán a semleges országok blokkjának megteremtésében látta jövőt, abban a reményben is, hogy majd a háború után ez a blokk fog hatékonyan ellenállni Európa kommunizálásának, majd attól félt, hogy Németország nem tud hatékony védelmet nyújtani Romániának.⁹⁹ De 1939. év végén már megint a nyugati orientációban látta az egyetlen lehetőséget, csak ne tűnjön fel „a német-szovjeteknek,” mert ha nem is tudta, hogy a Molotov–Ribbentrop egyezményben titkon megegyeztek Besszarábiáról, azt biztosnak tartotta, hogy az ország ezen részét a németek átengedték a Szovjetunióknak.¹⁰⁰ 1940 márciusában már keserűen nyugtázta, hogy a nyugati hatalmak Németország és a Szovjetunió megosztási lehetőségének „példátlan utópiájában” élnek, de így is Románia ellen kell álljon a német gazdasági

⁹⁷ Rumänische Variationen. *Pester Lloyd*, 1938. február 15. 85. sz.

⁹⁸ *Hudîă* 2004. 195., 270., 274., 282., 289. o.

⁹⁹ *Carol al II-lea* 1996. 27., 30–31. o.

¹⁰⁰ *Carol al II-lea* 1996. 73., 75. o.

nyomásnak, különben német gyarmattá válik.¹⁰¹ Viszont nem fogadta el azt az angol ter-
vet, amelynek lényege a kőolajmezők berendezéseinek megsemmisítése lett volna.¹⁰²

Horia Sima szerint Károly király politikai intelligenciája jóval magasabb volt, mint Maniué.¹⁰³ Valójában ez a politikai intelligencia a gátlástalan amoralitásba rejlett. Maniu is politikai játékos elme volt a maga módján. Ő is manipulálni akarta a Vasgárdát. Úgy vélte, hogy ha újra életbe lép az 1923-as alkotmány, a demokrácia és a nyugati orientáció programjával azonnal megszerzi a parlamenti többséget, a király elleni harcában a vele együttműködő Vasgárda pedig marginalizálódik. A demokratikus Románia felveszi a harcot a totalitárius Németországgal. Ő maga bécsi tanulmányai alatt megtanulta becsülni a németek egyéni tulajdonságait, de úgy látta, ha tömeggé állnak össze, nyájként viselkednek, és Hitler csak a korábbi imperializmust folytatja sokkal durvábban, amivel szemben meg kell védeni a kisnemzetek szuverenitását.¹⁰⁴ Amerika nem fogadja el Anglia vereségét, „Hitler elveszti a háborút, és jaj lesz a szegény német nemzetnek is” – mondta 1940. májusának derekán.¹⁰⁵

Tragikus, hogy Maniu és Bethlen István, bár korábban – még a 30-as évek derekán – tárgyaltak, nem tudtak megegyezni. Bethlen határkiigazítást akart Magyarország javára, a kisebbségi jogok biztosítását, és Károlyt szerette volna a magyar trónra ültetni. Maniunak egyik sem kellett, miközben a dunai államok együttműködését maga is szorgalmazta. A román politikusok közül a magyarokkal szemben is ő volt legmegértőbb. Igaz, a magyarok sem bíztak Maniuban, Bánffy Miklós szerint közte és a kisebbségellenes demagógiát felkaroló Alexandru Vaida Voevod között az a különbség, ha az előző kijön egy hölgytől, a kérdésre, hogy mit tett, azt mondja, hogy az Alkotmányról és a keresztény morálról beszélték, míg Vaida nem kertel.¹⁰⁶ És aztán Maniu és Bethlen a két ország egymással való fegyveres leszámolásán is törte a fejét.

Maniu egyelőre a király elleni harcának rendelt alá mindent. Sima azonban nem kívánt vele egyezkedni. Igaz, egyelőre a királlyal sem. Ez 1939 decemberében még úgy vélte, hogy a legveszélyesebbek: Sima, Vojen, Dumitrescu irányítják a terrorakciókat Berlinből. Viszont már felvetődött, hogy meg kell nyerni azokat, akik jó útra téríthetők. Igaz, a király egyelőre a megbékélésben nem hitt, és az volt a véleménye, hogy Simát meg kell ölni, bár úgy vélte, a vasgárdista szervezet olyan, ha egy főnök eltűnik, másik lép helyébe, a megnyertek sem őszinték, viszont vigyázni kell, hogy ne kerüljenek az egykori pártok kezébe.¹⁰⁷ 1940 februárjában belügyminisztere, Mihail Ghelmegeanu a legionáriusokkal való megbékélésről számolhatott be,¹⁰⁸ márciusban már a király is optimistább, már kívánja, hogy ezeket a dinamikus és önfeláldozásra képes elemeket „az ország erkölcsi és szellemi megújulása” szolgálatába állítsa.¹⁰⁹ Az udvari marsall, Urdăreanu – a kényszerű német orientáció híve – lelkesen karolta fel egyes vasgárdisták megnyerésének ötletét, a Kisasszonynak kétségei voltak, a király viszont középuton haladva, a fokozatos meg-

¹⁰¹ *Carol al II-lea* 1996. 1126–127. o.

¹⁰² *Carol al II-lea* 1996. 49. o.

¹⁰³ *Sima* 1990. 433. o.

¹⁰⁴ *Hudîță* 2000. 122. o.

¹⁰⁵ *Hudîță* 2000. 153. o.

¹⁰⁶ *Carol al II-lea* 1996. 80. o.

¹⁰⁷ *Carol al II-lea* 1996. 68., 74. o.

¹⁰⁸ *Carol al II-lea* 1996. 105. o.

¹⁰⁹ *Carol al II-lea* 1996. 120. o.

nyerés mellett állt. Március derekán mintegy 300 legionárius a Vasile Noveanu, egykori aradi főnök vezetete csoportosulás hatására hűségnyilatkozatot tett. A király valósággal el volt ragadtatva.¹¹⁰ Hiszen ezt a hűségnyilatkozatot még három Légió-alapító is aláírta (Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu, Radu Mironovici) és mellettük a Légió bárdja, Radu Gyr. És még külön felhívásban társaikat is a Trónhoz való csatlakozásra szólították fel.¹¹¹ Az aláírók legtöbbször a börtönből szállították Bukarestbe, a belügyminisztériumba, közben végre rendszeresen megetették őket, majd megkapták a haza szóló vonatjegyet és némi költőpénzt. Ezzel egyik aláíró szerint „megírtuk mozgalmunk történetének legszégyenletesebb lapját”.¹¹² Ennél nagyobb öröm a király számára már csak Nae Ionescu halála lehetett (1940 március 21-én). A király a vasgárdisták csatlakoztatásának legnagyobb akadályát látta benne, azért, mert szerinte a bukott professzor maga akart a Vasgárda egyedüli vezetője lenni és egyre ellenségesebb lett.¹¹³ Tévesen hitte. Mert az biztos, hogy Nae Ionescu nem bocsátotta meg azt a rendszabályt, mely szerint annak az egyetemi oktatónak, aki öt éven belül nem tesz közzé legalább egy könyvet, mennie kell az egyetemről. És neki – könyv híján – mennie kellett. Viszont inkább szürke eminenciás szerepre tört, mintsem vezérré. Az már legionárius legenda, hogy a király a Nemzeti Újjászületés Frontja megalakulása után miniszterelnöki székkal kínálta volna meg egykori kegyencét, aki már rég kiesett kegyeiből, és aki a felkérést a keresztény erkölcsre hivatkozva utasította el, mondvá, hogy rendszeresen böjtöl és rendszeresen veszi magához Jézus Krisztus testét.¹¹⁴ Viszont némileg maga Nae Ionescu készítette elő a terepet a Légió és a király – részleges – megbékéléséhez. 1939 januárjában a csíkszeredai internálótáborból Bukarestbe szállították, hogy elbeszélgesse Armand Călinescuval. A megbeszélés után hosszas elabórátumban fejtette ki a totalitarizmus előnyeit és követelményeit az uralkodó cézárizmus ellenében. Míg – fejtegette – ez utóbbi felülről induló kényszer, a totalitárius rendszerben a tömegek emelik pajzsra a vezetőt. Ő ezt Codreanuval meg tudta volna csinálni. Most viszont hiába verték szét a Vasgárda vezetését, itt vannak a fanatikus és fegyelmetlen fészkek, amelyek azt hiszik, hogy minden megengedett. Megoldás: totalitárius állam, élén a királlyal. Ez az állam „a vér szerves fogalmára” épül, a magyarok és szászok „felesleges ballaszt”.¹¹⁵ 1939 végén immár Nae Ionescu is (22 társával) aláírta a nyilatkozatot, amelyben a Vasgárdától elhatárolta magát.¹¹⁶ 1940-ben már bukaresti otthonát jelölték ki kényszerlakhelyeként, amiért köszönetét fejezte ki a miniszterelnöknek.¹¹⁷ Ez nyilván nem értett egyet azzal, ahogy Nae Ionescu a NUF-ot nem tartotta életképesnek, de azzal már inkább, hogy király-misztikára van szükség, olyanra, hogy mindenki essen térdre a király előtt, mindenki számára legyen *mysterium tremendum*.¹¹⁸ Ilyesmit még lehetett rendezni 1935-ben Besszarábiában, amikor a parasztok a király lábai elé vetették ma-

¹¹⁰ Carol al II-lea 1996. 121–121. o.

¹¹¹ Ideologie, V. 310–315. o.

¹¹² Boilă 2002. 85. o.

¹¹³ Carol al II-lea 1996. 123–123. o.

¹¹⁴ Nicolae Ciolacu: Haiducii Dobrogei. 38. <http://despredemnitae.files.wordpress.com/2011/06/nicolae-ciolacu-haiducii-dobrogei.pdf> (A letöltés időpontja: 2013. 08. 26.)

¹¹⁵ Alexandru Dragomirescu Baranga: Întrevederea Armand Călinescu – Nae Ionescu. *Magazin istoric*, 1994. 9. sz. 25–27. o.

¹¹⁶ MID 11/1930. 31.

¹¹⁷ Lásd a 115. jegyzetben hivatkozott munkát, 27. o.

¹¹⁸ Uo.

gukat, és az öreg szerzetesek felkiáltottak: „Most már meghalhatok Uram, mert színét láttam a császárunknak!”¹¹⁹ Csakhogy azóta a király még jobban elhasználódott. Pénz-éhsége lassan közmondásos lett. Benne volt abban, hogy pert indítsanak minapi pókerpartnere, Max Auschnitt ellen – természetesen az iparmágnás vagyonának megszerzése érdekében –, olyan pert, amelyet még egykori kedvence, Gabriel Marinescu bukaresti rendőrfőnök is disznóságnak nevezett, bár a főkolomposoknak az iparmágnás Malaxát, a liberális Tătărescut, Urdăreanut tartotta – és csak utánuk a királyt.¹²⁰ Auschnitt ellenezte a németekkel való szorosabb gazdasági kapcsolatokat is. Az egyik vádpont szerint túl sok magyart is alkalmazott. Alapvetően az esett latba, hogy széleskörű angol és csehszlovák kapcsolataival Csehszlovákia megszállása után terhes lett a náci vezetésnek.¹²¹ Auschnitt közben olyan elemzést adott a helyzetről Madgearunak, amely ha nyilvánosságra kerülne, forradalmat robbantana ki – Madgearu szerint; Hudiță szerint előtte a szerzőt meggyilkoltatnák.¹²² Ennél jobb volt a börtön. Hat évre ítélték. Malaxa pedig megszerezte tőle a resicai vasművek felét, és ő lett a román hadiipar legfontosabb vállalkozója.¹²³ És a király is jól járt.

Nae Ionescu halálát is a királynak tudták be, az a legenda járja a mai napig, hogy az ő parancsára mérgezték meg; Marinescu szerint azért, mert nem írta alá a Noveanuék-féle hűségnyilatkozatot.¹²⁴ Valójában szívroham vitte el a Professzort. A király és a legionáriusok sem tudtak arról, vagy úgy tettek, hogy a kamarilla egykori tagja miként akart visszakerülni a kamarillába. Március 24-én mintegy 30 berlini legionárius, az élen Constantin Papanacéval és Horia Simával nyilatkozatot tett közzé, amelyben elítélték a Légio és a király megbékélésének „zsidó tervét”, hitet tettek Codreanu vonalának követése mellett, és magasztalták Nae Ionescut, mert nem hagyta magát manipulálni. Csakhogy négy nap múlva megérkezett Berlinbe a legionárius küldöttség, élén az alapító Radu Mironivici-csal, és hozta a királyi megbékélési ajánlatot. És most élesen felvetődött a kérdés: miként tárgyalhatnak társaik és egykori vezetőjük gyilkosaival? Megtalálták a megoldást: az ország érdeke az első, a feltétel pedig az ország külpolitikájának megváltoztatása a Kapitány 1937-es nyilatkozatainak megfelelően.¹²⁵ A Vasgárda jelentősége pedig úgy alakult, ahogy Németország sikerei. 1940 májusában meghódította Dániát és Norvégiát. Jött is a második romániai legionárius küldöttség Berlinbe újabb ajánlattal. Sima válasza: csatlakozás a tengelyhez és a zsidó hatalom megsemmisítése.¹²⁶

Maniu – mint bizalmas körben kifejtette – a király és a legionáriusok alkuját illuzórikusnak tartotta, amiért majd fizetnie kell a kormánynak, az aláírók pedig a titkosrend-

¹¹⁹ *Constantin Argetoianu: Însemnări zilnice. I. București, 1998. 72. o.*

¹²⁰ *Hudiță 1998. 82. o.*

¹²¹ *George Damian: Max Auschnitt, închis de Carol al II-lea, eliberat de Ion Antonescu.* http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/max-auschnitt-inchis-carol-al-ii-lea-eliberat-ion-antonescu (A letöltés időpontja: 2013. 09. 25.)

¹²² *Hudiță 1998. 97. o.*

¹²³ *Florin Șinca: Decăderea lui Gavrilă: Ingratul stăpân dă cu piciorul căinelui său credincios.* http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/decaderea-lui-gavrila-ingratul-stapan-da-piciorul-cainelui-credincios; *Ioan Scurtu: Războiul nababilor: Malaxa vs. Auschnitt.* http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/razboiul-nababilor-malaxa-vs-auschnitt (A letöltés időpontja: 2013. 08. 20.)

¹²⁴ *Hudiță 1998. 91. o.*

¹²⁵ *Sima 1990. 58–69. o.*

¹²⁶ *Sima 1990. 80. o.*

őrség és a rendőrség szolgálatában álltak és állnak.¹²⁷ Amikor Tătărescu a királynak is elő akarta adni Maniu és társai ellenvetéseit, leintette őt, és az ünneprontókat inkább megfenyegette.¹²⁸ Április derekán pedig fogadta Noveanu és társait.¹²⁹ Május elején Urdăreanu fogadta a Berlinből megtérő legionárius küldöttséget, és a király – aki lehallgatta a beszélgetést – keserűen nyugtázhatta, hogy – mint naplójában írta – „ezek az állatok”, mármint a berliniek, a Németországgal való szövetkezést támasztották feltételként, és így a megbékélés sok veszélyt rejt magában.¹³⁰

Nemsokára Sima is megjelent a láthatáron, és a titkosrendőrség főnöke, Niky Ștefănescu, sőt a kémelhárítás vezetője, Moruzov is akcióba lépett, pontosabban: mindhárman. A két főrendőr nem igazán bízott abban, hogy Noveanu és társai a terrorista elemeket meg tudják békíteni a rendszerrel. Sima viszont erre alkalmasnak tűnhetett. Megindult a Kapitány örökösének felépítése – ha mai vezetőcsináló kifejezéssel élünk. Sima ideális figurának tűnt. Berlinben és itthon is otthonosan mozgott. Igaz, nem jutott be a magasabb náci körökbe. De Romániában azt hitték vagy úgy tettek, mintha Hitlerig érő személyes kapcsolatai alakultak volna ki. Sima büszkén nyugtázta „erőmnek a mítoszát”,¹³¹ amelyet megpróbált maximálisan kihasználni. És talán maga is jobban hitt benne, mint azok, akik őt manipulálni próbálták. Kérlelhetetlenségével tűnt ki. „Beteg alak, mértéketlenül felajzott, büzlik a dinamittól és a puskaporttól” – írta a Noveanu-csoport a belügyminiszternek, mert féltették az elért egyezséget.¹³² Csakhogy a kérlelhetetlenek megtérítése sokkal hatásosabb, mint az opportunistákkal való együttműködés. 1940 elején Sima – P. Ponta berlini lakásában – újabb államcsíny tervét dolgozta ki társaival, de most már nem Bukarestből akart kezdeményezni, hanem Brassóban, ahonnan majd, miként Mussolini Rómába, ők Bukarestbe menetelnek.¹³³ Május 19-én illegálisan lépte át a jugoszláv–román határt, és rögtön el is kapták. Ugyancsak május 19-éről kelt a Detektívek Testületének az a jelentése, amely Codreanut gyáva, siralmas, politikai érzéket nélkülöző alakként jellemezte, aki kétértelmű magatartást tanúsított Simával szemben, mert nem zárta ki Simát, holott megtehette volna, hanem abban bízott, hogy vele zsarolhatja a kormányt. Csakhogy – a jelentés okfejtése szerint – Sima kijátszotta Codreanu kettős játékát, és elérte, amit akart: a Mozgalom lefejezését, melynek nyomán a főnökséget bitorolni tudta. Új alapon, új emberekkel újjászervezte a mozgalmat, pontosabban annak egy részét, a terrorista-szárnyát. Az ideológiai a megbékélés útjára lépett. A javaslat a terroristák felfedése és megbüntetése.¹³⁴ Noveanu körében azt hitték, hogy vagy lelövik Simát, vagy kemény pert indítanak ellene, vagy megfogadja, nem avatkozik be a politikába. Nem ez történt. Az a Ion Bengliu tábornok, aki a Kapitány és társai meggyilkolását szervezte meg, arról beszélt neki, hogy ő, amikor tudta, segítette a legionáriusokat.¹³⁵ Aztán a belügyminiszter, Ghelmegeanu elé vezették Simát, aki továbbadta a titkosrendőrségnek. Megindultak

¹²⁷ DGP 23/1940:23.

¹²⁸ *Carol al II-lea* 1996. 128. o.

¹²⁹ *Carol al II-lea* 1996. 146–148. o.

¹³⁰ *Carol al II-lea* 1996. 156. o.

¹³¹ *Sima* 1990. 396. o.

¹³² Dosar Horia Sima, 133. o.

¹³³ *Tiu* 2007. 157–158. o.

¹³⁴ Dosar Horia Sima, 57–73. o.

¹³⁵ *Sima* 1990. 170. o.

az egyre magasabb szintű eszmecserék Simával, aki egyre jobban belelátott a kormányzati viszonyokba. Legalábbis ez derül ki emlékirataiból. Állításai – beszélgetéseikről – természetesen javarészt ellenőrizhetetlenek. De tanulságosak és szinte mulatságosak. Mindegyik szereplő egyszerre profi kártyás és hamiskártyás. Őszinték és hazudnak. De életszerűek. Az ellenőrizhető, hogy kihallgatásakor valóban úgy állította be magát, mint aki németországi magasabb körökkel kapcsolatban áll, és akciójának célja a román–német háború megelőzése, azzal, hogy 60-70 társával valami „őrültséget” követnek el. Mikor pedig jelezték neki, Károly király németbarát politikát akar folytatni, a kihallgatott férfiú felugrott és a királyt a nemzet legnagyobb uralkodójának nevezte.¹³⁶ Az emlékező Sima alapvetően saját apológiáját adta elő az utókornak. El kellett hárítania a vádat Codreanu haláláért. Némi írói bravúrral tette. Niky Ștefănescu elmondta, hogy a terrorakciók miatt ölték meg a Kapitányt. Sima erre azt válaszolta, hogy anélkül is megtették volna. Mire Ștefănescu „hosszan nézett rám és aztán lehajtotta a fejét, mereven nézve maga elé”; majd elmondta, hogy Codreanu számára az alternatíva: részvétel a kormányban vagy a halál. Nem maradhatott szabadon ellenzékben, mert Maniuval összeállva „az ellenzék 90%-át jelentették volna”. Codreanu a hibás saját haláláért. Sima emlékirataiban meg is védte a Kapitányt, hiszen ha együttműködik a királlyal, húszéves nemzeti harca ment volna rá, opportunistaként jelent volna meg a közvéleményben, elvesztette volna presztízsét.¹³⁷ A kihallgatáson viszont Sima másképpen nyilatkozott, Codreanunak „ha valóban alkalma lett volna Ófelségéhez a Királyhoz közelednie, és nem tette, akkor a legnagyobb hibát követte el, amely nélkül a Legionárius Mozgalom nem került volna a mostani lejtőre”.¹³⁸

Aztán jött Moruzov, akinek már a neve is rémülettel töltötte el a gárdistákat, vele önnön dicséretét adhatja elő az emlékező Sima, ami lehet, hogy még igaz is: „Te voltál az egyetlen – mondta a kémfőnök –, aki sakkban tartottad a biztonsági rendszerünket, rendőrségestül és csendőrségestül.”¹³⁹ Az eredmény: Horia Sima összeállítja a legionáriusok névsorát és közli a megbékélés feltételét: csatlakozás a Tengelyhez. Emellett kijelöli a jövő útját a belpolitikában is. Azt javasolta, számolják fel a Nemzeti Újjászületés Frontját, helyette hozzanak létre egy új pártot, amelynek váza a legionárius mozgalom, a megyei szervezetekbe pedig valamennyi nacionalista formáció emberei léphessenek be. Moruzov hálás volt: „A rendszer lényege meg van mentve”¹⁴⁰ – hála Simának, gondolhatja az olvasó. Aztán jött Dumitru Coroamă tábornok és valamiféle reveláció; megtalálták az új formáció nevét: „A Nemzet Frontja”. Végül jött a legnagyobb probléma, a kérdés: hogyan látja Sima a király és Lupescu kapcsolatát. A válasz: „Ha Lupescu nem avatkozik az Állam ügyeibe, a király magánügye.” Nagyon megvoltak elégedve a válasszal.¹⁴¹ Mind tudták, hogy hazudnak. Mindenki tudta, hogy „a Kisasszony” királynéként viselkedik. Károly, aki korábban tagadta ezt, most már naplójában is fel-feljegyezte ellenkezőjét, például azt, hogy az ő „zseniális gondolata” volt Ghelmegeanu belügyminiszterre való kinevezése.¹⁴² Arról is beszámolt, hogy az asztalnál arról vitatkoztak, hogy „a Kisasszony” túl

¹³⁶ Dosar Horia Sima, 108–109. o.

¹³⁷ Sima 1990. 189–191. o.

¹³⁸ Dosar Horia Sima, 113. o.

¹³⁹ Sima 1990. 198. o.

¹⁴⁰ Sima 1990. 215. o.

¹⁴¹ Sima 1990. 217. o.

¹⁴² Carol al II-lea 1996. 60. o.

sok pénzt szánt a katonaságnak.¹⁴³ Amikor pedig Niky Ștefănescu közölte Simával, hogy újra a belügyminiszterhez megy, de ne felejtse, az államnak vannak lebegő tényezői [=miniszterek] és állandók [=a király és bizalmasai], és ez utóbbiak döntenek, akkor a vasgárdista parancsnokot megszállta „a szájalom a szegény ország iránt, amelynek sorsát Elena Lupescu budoárjában döntik el”.¹⁴⁴ Nem véletlen, május 22-én „a Kisasszony” ener-váltan figyelmeztette a királyt, hogy miután Sima átlépte a határt, „életünk veszélyben van”.¹⁴⁵ Talán az sem véletlen, hogy aznap délelőtt, amikor a király látta, hogy a francia hadsereg összeomlása nyomán miniszterelnöke egyre inkább a német orientáció hívévé válik, naplójának megjegyezte: „valamennyi politikusunk”, ha nem válnak be számításai, „kész a teljes színváltásra vagy annak ajánlására”. És eszébe jutott, hogy 1917-ben Jászvásárt – amikor a román hadsereget majdnem megroppantotta a német, „milyen kétségbeesés kerítette hatalmába politikusainkat”, és „a csalhatatlan és büszke Ionel Brătianu” ugyancsak „teljesen leépülve” beszélt vele, feltéve a kérdést, hogy vajon nem volt-e igaza azoknak, akik a Központi hatalmakkal való együttműködés hívei voltak. Az Antant győzelmé után Brătianu persze lecsukatta és bíróság a németekkel együttműködőket, kivéve Petre Carpot, aki idejében meghalt, de még megjegyezte, hogy „Romániának olyan szerencséje van, hogy nincs szüksége államférfiakra.” A helyzet most komolyabb volt, Franciaország a végét járta. Károly király keserűen nyugtázta, hogy – bár az Egyesült Államok közbelép és Hitler győzelmé nem lehet végleges, de – Németország világalomával vége a civilizációnak.¹⁴⁶ A miniszterek viszont elkerülhetetlennek tartották a német győzelmet. A király tudomásul vette: „Számunkra, a háború nemzedéke számára – írta naplójában az egykori dezertőr –, akik megtanultuk becsülni a németeket és szeretni a szövetségeseket, borzalmas pillanat.” Összeomlott tízéves angolbarát politikája, amelyben éppen Anglia nem támogatta, és írta ugyancsak május végén, „jó pofát kell vágni a rossz játékhoz”. Keserűen nyugtázhatta, hogy a legionáriusok megmakacsolták magukat, nem akarnak belépni a NUF-ba, „talán Simán keresztül lehet elérni valamit”.¹⁴⁷ Már jó úton volt minden – hála a titkosrendőrségnek. Június 18-án Sima, a parancsnok elkezdte megdolgozni az elvtársait is, Noveanut pedig zsidó származásának hangoztatásával is háttérbe szorította. Nagy meglepetésére a Kapitány apja azzal fogadta: „Mihály Arkangyal megmentett téged”, és – ha igaz – szomorúan mesélte el, tudja, hogy fia megszökhetett volna, de nem tette.¹⁴⁸ Most már nyugodtan jelenthették a királynak, aki le is jegyezte: Sima „megvilágosodott”, „abszolút odaadó hívem”, „nem hülye, elég fejlett politikai érzéke van”. Sőt, nem is radikális, egyelőre csak a kőolajipart akarja államosítani, „a Tengelyhez való közeledést javasol, de a Moszkvával való kapcsolattartás mellett, hogy ne legyünk teljesen kiszolgáltatva”.¹⁴⁹ Június 18-án találkoztak. A király Simáról: „megnyerő és szeretetre méltó”, „elbűvölő személyiség”, „az állami mechanizmus tökéletes ismerője”, „Románia valamennyi politikusánál okosabb”.¹⁵⁰ Sima a királynak pedig őszintének tűnik.¹⁵¹ Két órát beszélget-

¹⁴³ *Carol al II-lea* 1996. 95. o.

¹⁴⁴ *Sima* 1990. 221. o.

¹⁴⁵ *Carol al II-lea* 1996. 173. o.

¹⁴⁶ *Carol al II-lea* 1996. 168. o.

¹⁴⁷ *Carol al II-lea* 1996. 177., 179. o.

¹⁴⁸ *Sima* 1990. 240. o.

¹⁴⁹ *Carol al II-lea* 1996. 188–189. o.

¹⁵⁰ *Sima* 1990. 247., 250. o.

¹⁵¹ *Carol al II-lea* 1996. 191–192. o.

tek – Sima emlékirataiban kvázi-egyenlő felekként. Sima közölte, hogy ő, aki nagy ellen-sége volt a királynak, most látja, „a körülmények arra szólítanak, hogy fogjunk össze”. A király: „Én mindig védtem önöket, de Codreanu elutasította az együttműködést. De aztán, amikor terrorakciókat követtek el, már nem tudtam tovább védeni.” Sima diplomatikus, nem veti közbe, csak gondolja: az üldözés a terrorakciók előtt kezdődött. Viszont hosszan kifejti, Călinescu a vizsály oka. Nem tudni, a király erre mit gondolt, mert naplóját gondosan megcsonkították örökségének gondnokai, azt viszont lejegyezte, hogy Sima arról beszélt, rosszul volt informálva, azt hitte, Németország elleni harcot folytat a király, de most elismeri a hibáit, a NUF helyett új szervezetre van szükség, a zsidókérdést sem akarja elhamarkodott intézkedésekkel megoldani, de gyors lépésekre van szükség, új kormány kell, az 1938-as „alkotmányos forradalom” után „totalitárius forradalomnak” kell következnie. El is kezdték. Napokon belül megszűnt a NUF, helyébe a Nemzet Pártja lépett – élén a királlyal. Június 22-én a király szentesítette a „dekrétum-törvényt a román állam egyedüli és totalitárius politikai rendjének védelméről”. Ebben egytől öt év börtön jár annak, aki szóban vagy írásban támadja a fennálló rendet, köztisztviselő csak párttag lehet.¹⁵² Jellegzetes pszeudofasizmus. A váz fasiszta, de fasiszta lélek nélkül. Simának sem tetszett. Neki az olasz típusú megoldás jött volna jól: a király a háttérben marad és nem pártfőnök. De azért – június 28-án az udvari marsall rábeszélésére¹⁵³ – vállalta az állam-titkári posztot Tătărescu kormányában. Miután ez néhány nap múlva lemondott, a király, hogy németbarát orientációját hitelesebbé tegye, Ion Gigurtut, a németekkel jó üzleti kap-csolatokat ápoló üzletembert és politikust nevezte ki kormányfőnek. Ebben három jelen-tősebb helyet foglalhattak el a vasgárdisták. Horia Sima vallásügyi, Noveanu államva-gyonügyi miniszter lett, A. Bidianu pénzügyi államtitkár. Radu Gyr lelkesen köszöntötte „a huligánok győzelmét”, azt, hogy „a hajdani huligánok, a nemes fanatikuskok, a román-izmus ragyogó huligánjai, ma a király nacionalista katonái, akinek parancsaira új országot és új államot alapítanak”.¹⁵⁴ Sima nem így látta, néhány nap múlva – július 7-én – lemondott. Közben – június 26-án este – a Szovjetunió bejelentette igényét Bessarábiára és Bukovina egy részére. A király, amikor megtudta, tíz évet öregedett, de végül belement a szovjet követelés elfogadásába.¹⁵⁵ Sima pedig nemcsak ezen területek átengedéséért nem akarta vállalni a felelősséget, hanem azokért sem, amelyek várhatóak voltak: a Cadrilater átengedése Bulgáriának és Erdély egy része Magyarországnak. Teljesíthetetlen feltételt támasztott, amikor még június 29-én a miniszterelnökséget kérte a királytól, mondvá, a Tengely csak benne bízik.¹⁵⁶ Moruzovnak egyenesen azt mondta, hogy miniszterelnök-sége Németország kívánsága, mire a kémfőnök azt javasolta, hogy a német kormányzattól tudják meg, pontosan mi a szándéka.¹⁵⁷ Nem csoda, Károly legszívesebb nyakon ragadta volna Simát és kirúgta volna „valahova”...¹⁵⁸ Egyelőre a király számára az volt a követke-ző csapás, hogy július 7-én egy órát beszélgetett Simával, aki „melegen” adta elő, hogy az országot már csak legionárius túlsúllyal rendelkező kormány mentheti meg. Aztán a ki-

¹⁵² Ideologie, V. 352. o.

¹⁵³ *Carol al II-lea* 1996. 206. o.

¹⁵⁴ *Radu Gyr*: Biruința huliganilor. *Sfarmă-piatră*, 1940. június 30. 28. sz.

¹⁵⁵ *Carol al II-lea* 1996. 198. o.

¹⁵⁶ *Carol al II-lea* 1996. 207. o.

¹⁵⁷ *Troncotă* 1997. 540–541. o.

¹⁵⁸ *Carol al II-lea* 1996. 207. o.

rály szemében fellobbanó gyilkos villogástól meg is riadt,¹⁵⁹ egyelőre kivárt, majd egy hónap múlva elkezdte kettős játékát, lojalitást színlelt, de újra államcsínyre készült. Hogy a király mit tett volna a legszívesebben, csak találgatni lehet, mert naplójából az idevágó oldalt kivágták.¹⁶⁰ De azért sejtethető, hogy milyen ékes szólásokat vágtak ki... Végül Sima 200 ezer lejt kapott Moruzovtól.¹⁶¹

A szovjet területi revízióval átszakadt a gát. Németországnak, ha készülő keleti felépéséhez biztos háterszágot akart biztosítani és egyáltalán a térség számára megfelelő nyugalmát, akkor a bolgár és magyar területi revíziós követeléseknek is valamilyen formában eleget kellett tennie, aztán az „oszd meg és uralkodj!” politika jegyében egyiket a másikkal sakkban tartani. Manfred Killinger német külügyi megbízott még a szovjet ultimátum átadása előtt néhány órával közölte az udvari marsallal, hogy engedjenek át némi területet, majd úgy is visszafoglalhatják.¹⁶² Mivel Magyarország Németország szövetségeseinek számított, óvatosabban kellett igazságot tenni. Felszólították a vitatkozó feleket, hogy rendezzék nézeteltéréseiket. A román–bolgár tárgyalások végül sikerrel jártak. Románia lemondott a Cadrilaterről. Magyarországnak viszont némi határmenti területet akart csak átengedni és azt is csak lakosságcserevel. A magyar fél ezzel szemben Erdély déli részeinek kivételével mindent követelt. És mivel a magyar–román tárgyalások eredménytelenek maradtak, mindkét kormány képviselőit Bécsbe szőlítették, ahol – augusztus 30-án – Hitler döntött, miután már előzőleg elhatározta, hogy a tágabb értelemben vett Erdély területének kétötödét Magyarországnak visszaadja.¹⁶³ A bécsi döntés „rákényszerített szerződés”.¹⁶⁴ Igaz, a román külügyminiszter, Mihail Manoilescu ott helyt elájult, amikor meglátta a térképet az új határokkal. És azzal a sürgönnyel adta be az otthoniaknak a döntést, hogy ha nem fogadják el, akkor másnap a Szovjetunió és Magyarország Romániára támad.¹⁶⁵ Ennek a „másnapnak” nem volt sok realitása, Hitler maga is békére intette a magyar felet, viszont tudta, ha elmarad a bécsi döntés, akkor a térséget nehezebben tudja kézben tartani.

Magyarország Ciano fellépésére megkapta Kolozsvárt és a Székelyföldet és mindent, egészen a Keleti-Kárpátok gerincéig. Göring közbelépésére Torda és a Mezőség egy része – a sármási gázmezők – megmaradt Romániának, holott eredetileg ezt is Magyarországnak ítélték volna, de a mezőségi gázmezők kiaknázásában a németek már részesültek, és Romániát sem akarták a kelleténél jobban elidegeníteni. A területmegosztásnál alapvetően stratégiai szempontok játszottak közre. Esetleges szovjet támadás esetén a Kárpátok vonala és a Székelyföld birtoklása biztosította a megfelelő biztonságot a ploiești-i olajmezők elleni támadáshoz. Hitler jól szórakozott a bécsi döntésen.¹⁶⁶ Mint a nevető harmadik, mindkét felet kézben tartotta. Magyarország és Románia csak tőle várhatta, hogy igényei

¹⁵⁹ *Sima* 1990. 300. o.

¹⁶⁰ *Carol al II-lea* 1996. 216. o.

¹⁶¹ *Troncotă* 1997. 33. o.

¹⁶² *Carol al II-lea* 1996. 198. o.

¹⁶³ *Béni L. Balogh: The Second Vienna Award and the Hungarian–Romanian Relations 1940–1944.* New York, 2011. 527. o.

¹⁶⁴ *Nagy-Talavera* 1996. 414. o.

¹⁶⁵ *Mihail Manoilescu: Dictatul de la Viena.* București, 1991. 218. o.

¹⁶⁶ *The Hitler Book. The Secret Dossier Prepared for Stalin.* Szerkesztette *Henrik Eberle, Matthias Url.* London, 2005. 84. o.

teljesülnek. A hivatalos Románia elfogadta a döntést, annak majdani megsemmisítését célzó hátsó gondolattal és szándékkal.

A király számára az volt a kérdés, hogy az elkerülhetetlennek tűnő határrendezést nagyobb belpolitikai megrázkódtatások nélkül lebonyolítsa. Természetesen a lehető legkevesebb területről akart lemondani, de hogy ezt elfogadhatóvá tegye a közvélemény előtt, még június derekán azzal a gondolattal játszott, hogy Vaida Voevodot kellene miniszterelnökké kineveznie, mert egy egykor országgyarapító erdélyi politikustól ezt jobban elfogadja a közvélemény.¹⁶⁷ Vaida Voevod – Maniuval szemben – elfogadta a területi rendezések elkerülhetetlenségét, de nem akarta vállalni a lebonyolító szerepét. Sőt – az augusztus 23-i koronatanácsban – Iorga is jelezte, hogy 1913-ban hibát követtek el a Cadrilater elfoglalásával, és ami Erdélynek azokat a területeit illeti, ahol a románok nincsenek többségben, Ionel Brătianu mértéken felül mohónak bizonyult, de a magyar kormány álláspontját arcátlanul tartotta, a tárgyalást elutasította.¹⁶⁸

Károly Simát is vissza akarta csalogatni a kormányba, de ez – augusztus 7-i kihallgatásán immár társaival együtt – legionárius kormányt követelt, és pedig annak – diplomatikus – hangoztatásával, hogy így Románia kisebb területi veszteséggel megússza. Utólag is hangsúlyozta, ha elképzelései valóra váltak volna, akkor legfeljebb az a terv érvényesült volna, amely Magyarországnak csak az Arad–Nagyvárad–Szatmárnémeti sávot adta volna át.¹⁶⁹ Ezt a tervet egyébként attól a bukaresti követségi tanácsostól, Hermann von Ritgentől tudta meg, aki még augusztus elején próbálta őt a királlyal való együttműködésre rávenni.¹⁷⁰ A király az augusztus 7-i kihallgatáson Corneliu Georgescu azon észrevételére, hogy miként működhetnek együtt, amikor a legionáriusok gyilkosai még jelentős állami tisztségeket töltenek be, Sima szerint még azt is beismerte „szelíden”, hogy ő maga adta ki a megtorlásokra a parancsot, de a visszaélésekért felelősségre vonják a felelősöket.¹⁷¹ A király naplója szerint viszont Georgescu csak a fogságban lévő legionáriusok számára kért amnesztiát és a holtak rehabilitálását, miközben a naplóíró az „egész megbeszélés alatt elég kemény” volt.¹⁷² De aztán megpuhult, augusztus 26-án türelmesen meghallgatta Gigurtut arról, hogy Simát diszkreditálják és Codreanu testvérét játsszák ki ellene. Két nap múlva a miniszterelnök már azt jelentette a királynak, hogy Sima belép a kormányba és leteszi az esküt, de az augusztus 29–30-i koronatanácsra már hiába hívták, „láthatatlanná vált”.¹⁷³ A király kénytelen volt beérni Moța apjával és az általa meggyilkoltatott Kapitány fivérével, Horiával. Ezzel érzékeltette, hogy a Vasgárda is elfogadja azt, ami várható: a bécsi döntést. Sima viszont megtudta, hogy a román kormány képviselőit Hitler Bécsbe rendelte, és megérezte a bécsi döntést, amelyért nem akart felelősséget vállalni. Utólag is igaza volt, részvételével tönkre tette volna a Légió és főleg a saját jövőjét.¹⁷⁴ Ugyanakkor – képzelt és mégis valóságos – német szövetségeseivel szembe fordult. Fabricius augusztus 23-án megmondta Simának, ha nincs konkrét gazdasági

¹⁶⁷ *Carol al II-lea* 1996. 190. o.

¹⁶⁸ *Carol al II-lea* 1996. 245.

¹⁶⁹ *Sima* 1990. 423. o.

¹⁷⁰ *Carol al II-lea* 1996. 234. o.

¹⁷¹ *Sima* 1990. 377. o.

¹⁷² *Carol al II-lea* 1996. 236. o.

¹⁷³ *Carol al II-lea* 1996. 248–249. o.

¹⁷⁴ *Sima* 1990. 414. o.

programjuk, Berlin nem támogatja őket, és ezt három nap múlva megismételte a német követ. Majd Ritgen közölte, várja meg, amíg a király hívja.¹⁷⁵ Megvárta, de nem fogadta el a meghívást. Augusztus 29-én már éppen a forradalomra való felhívását írta, amelyben a királyt lemondásra szólította fel, a hadsereget csatlakozásra és a Tengelyt segítségnyújtásra.¹⁷⁶ Másnap felkereste a német követséget, jelezve, hogy a Vasgárda Erdély kettéosztása helyett Románia számára német protektorátust kér, hiszen „Erdély Romániának a legjobb erőforrása”. Éppen ekkortájt, augusztus 30-án került sor a bécsi döntésre. Sima szeptember 2-án értesítette Ritgent, hogy megindítja az akciót.¹⁷⁷ És egyben azt hazudta, hogy a király – Maniuval megegyezve – nem akarja végrehajtani a bécsi döntést. Sima tudta, hogy a bukaresti követ nem helyesli a puccsot, ezért ezzel a hazugsággal akarta magát és „a Vasgárda ellenforradalmát” szalonképessé tenni Berlin felé. Igaz, Fabricius rögtön jelezte a valótlanúságot, a puccsot pedig „rendkívül veszélyesnek és érdekeinkre nézve károsnak” tartotta.¹⁷⁸ A puccsot ugyanis a bécsi döntés elleni utcai tüntetések által teremtett hangulatra is alapozták. A német követ viszont, hogy a bécsi döntést elfogadtassa, azt is jelezte az egyik Ion Antonescuhoz közel álló diplomatának, ha tovább tart a káosz, egész Erdélyt elveszítik.¹⁷⁹ A helyzet paradoxona, hogy Simaék német fegyverekkel hadakoztak.¹⁸⁰ A náci párt külügyesei velük rokonszenveztek, a Gestapo és a párt biztonsági szolgálata őket támogatta, míg a professzionális külügyi szervek még a királyt, pontosabban azt, aki rendet tud tartani az országban.

A vasgárdista puccsot Brassóból indították, mert a városnak megvolt az az előnye, hogy kudarc esetén gyorsan Magyarországra lehetett menekülni. A pozitív verzió szerint viszont innen indultak volna Bukarest felé, ahol már a legionárius csoportok a középületek elfoglalásával és tüntetésekkel előkészítették volna a terepet. A modell olasz: Marcia su Roma. Csakhogy Mussoliniék jobban tervezték, biztosra mentek. Sima már kevésbé. Szereztek neki egy hadnagyot öltöztetve, kicsit nagy volt, de a feladat is. Akkor is, utólag is, amikor emlékirataiban meg kellett szépíteni a történeteket. Elég, ha házigazdája lányának leírását követjük, itt-ott kiegészítve Sima – megbízhatónak tűnő – emlékeivel.¹⁸¹

Sima Brassóban Heinrich Polonyi romániai német népközösségi (Deutsche Volksgemeinschaft in Rumänien) tag házában húzta meg magát.¹⁸² Szeptember 3-án reggel érkezett két társával. Két óra tájban Sima – miután nem találta társait – csodálkozó grimasszal nyugtázta: „Egyedül hagytak.” De azért este jól indult a puccs, elfoglalták a telefonközpontot és a rendőrpárancsnokságot, reggelre viszont felvonult a katonaság és véget vetett az egésznek. 20, sőt 60 halottról beszéltek. Valójában öt legionárius és két rendőr vesztette életét. (Constantán 3:7 az arány)¹⁸³. A rádió kicsit megszépítette a fejleményeket, amikor

¹⁷⁵ *Tiu* 2007. 202. o.

¹⁷⁶ *Sima* 1990. 406–409. o.

¹⁷⁷ *Otmar Trașcă – Ana-Maria Stan*: *Rebeliunea legionară în arhive străine*. București, 2002. 11–12. o.

¹⁷⁸ *Watts* 1993. 285. o.; *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*. II. Szerk. *Radu-Dan Vlad*. București, 1998. 27. o.

¹⁷⁹ *Watts* 1993. 285–286. o.

¹⁸⁰ *Rebecca Haynes*: *Germany and the Establishment of the Romanian National Legionary State*, September 1940. *The Slavonic and East European Review*, 1999. 4. sz. 706. o.

¹⁸¹ Lásd Radu-Dan Vlad 178. jegyzetben hivatkozott munkáját, 31–46. o.

¹⁸² *Ion Calafeteanu*: *Unde s-a ascuns Horia Sima de frica lui Carol al II-lea*. http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/unde-s-ascuns-horia-sima-frica-lui-carol-al-ii-lea (A letöltés időpontja: 2014. 05. 31.)

¹⁸³ *Sima* 1990. 451., 457. o.

jelezte, hogy Brassóban, Constantán, Bukarestben a jelentéktelen zavargásokat csírájában elfojtották. Sima este 10 órára tért haza, de nem nyitottak ajtót, ezért az udvaron a tyúk-ketrec hálójából csinált magának valami függőágy félét, ahol a mama megtalálta, és aztán jó kis fekete kávéval segített magához térnie. Majd felcsomagolták őket, hogy elmenekülhessenek Magyarországra. Csakhogy a király komolyabban vette a puccsot, mert ugyan Bukarestben nem halt meg senki, de immár a királyi palotára is leadtak néhány lövést. Most már Gigurtu helyett katona kellett a kormány élére, olyan, aki a hadsereggel képes rendet teremteni és végrehajtja a bécsi döntést, Észak-Erdély kiürítését.

4-én 2 óraker bement a rádió, hogy Ion Antonescu alakíthat kormányt. Sima és társa már éppen útnak indultak, de házigazdájuk visszahívta őket.¹⁸⁴ Bukarestből viszont – legionárius vonalon – semmi hír. Sima egész éjszaka nem aludt. Bukarestben is sokan virrasztottak. A király 5-én hajnali négy óraker érvénytelenítette az 1938-as alkotmányt, Antonescunak teljhatalmat adott, de a hadsereg főparancsnokságát megtartotta magának, és megmaradt a joga, hogy a megbízást visszavonhassa, ha akarja. A nap folyamán a rádió már arról is tudósított, hogy Antonescu Simával folytatott megbeszélése révén biztosította a Vasgárda részvételét a kormányban. Simának tetszett a hír, és jelezte is házigazdájának, hogy semmiféle megbeszélést sem folytathatott Antonescuval. Várt és spekulált. Mert ugyan Antonescuval még június 27-én megegyeztek valamiféle együttműködésben, viszont most nem tudhatta, vajon a király nem éppen a tábornokot akarja-e felléptetni a Vasgárda ellen.¹⁸⁵ Igaz, Antonescu már szeptember 4-én elrendelte az elfogott legionáriusok szabadon bocsátását. Ez Brassóban még aznap este megtörtént, de Sima még nem jött elő rejtekéről, nehogy megint a királlyal való együttműködésre akarják rávenni, amikor kiáltványában már a lemondását követelte.¹⁸⁶ Az amnesztia most már nagy utcai tüntetésekre bátorította fel a legionáriusokat. 5-én pedig a tábornok bizalmasa, Mihai Antonescu kereste fel Simát Brassóban, órákon keresztül ismételték álláspontjukat. Mihai Antonescu közölte: a tábornok kéri Simát, hogy álljon ki az ő miniszterelnöksége mellett, ugyanakkor megígérte a királynak, hogy nem kéri a lemondását. Viszont ha a Légió nem támogatja a tábornokot, akkor lemond, és jön az újabb megtorlás. Sima álláspontja: ha a király most nem mond le, akkor soha. Sima valóban megérezte a veszélyt. Azt, hogy kockázatos a királlyal szembefordulni, mert visszavonhatja az Antonescu tábornoknak adott megbízást. Közben estére Antonescu tábornok a tüntetésről megkapta a híreket, mire elrendelte a tüntetők letartóztatását, de miután megteltek a fogdák, azt az utasítást adta, hogy egyik ajtón vigyék be, a másikon engedjék ki a letartóztatottakat.¹⁸⁷ Éjszaka négy óra felé Sima végül Antonescu tábornok mellett adott nyilatkozatot, kerülve a lemondás kérdését.¹⁸⁸

6-án reggel 9 óraker a rádió közölte: a király lemondott. Polonyiék rohantak felverni Simáékát, de sokáig hiába dörömböltek, a vendégek a nagy zajra valami rosszra számítottak, és bezárkóztak. De aztán az örömhírre Sima elindult Bukarestbe, ahol már hatalmas tömegek mentek ki az utcára. A Gutenberg utcai székházban a Kapitány papája várta a kérdéssel: „Tudod, milyen nap van ma? Péntek, szeptember 6., Egyházunk naptárában

¹⁸⁴ *Sima* 1990. 462. o.

¹⁸⁵ *Sima* 1990. 277–278., 463. o.

¹⁸⁶ *Sima* 1990. 469. o.

¹⁸⁷ *Nichifor Crainic*: Zile albe – zile negre. București, 1991. 323. o.

¹⁸⁸ *Sima* 1990. 475–476. o.

Mihály Arkangyal Csodája.” Mire Sima: „Abban a pillanatban egész lényemben beleremegtem. Akkor értettem meg, miért győztünk ebben az egyenlőtlen harcban.”¹⁸⁹ Szeptember 6-át el is nevezték a „Legionárius Győzelem Napjára”. Ehhez a szép kifejezéshez kellett némi költői fantázia, mert a király búcsúztatása nem egyszerűen a Légio műve volt. Viszont a legionáriusok valóban a menet élére álltak, már csak azért is, hogy feledtessék korábbi alkudozásait. A menetről készült ismert fényképen¹⁹⁰ az első sorban pedig ott látjuk Radu Gyrt, a Légio költőjét, aki még két hónapja a király katonájának vallotta magát, és mögötte mintha Nichifor Crainic vonulna, aki 1934-ben megtagadta a Vasgárdát, néhány hónapja még a király dicséretét zengte, és most készülhetett arra, hogy Románia megmentését a Légionak tulajdonítsa, ami meg is történt¹⁹¹ – de Antonescu oldalán tette ezt, és így ő, aki a Gigurtu kormányban propagandaminiszterként tevékenykedett, némi megszakítással folytathatta munkáját. Mind énekeltek. De az éneket meg-megszakította az üvöltés: adjátok ki a királyt; adjátok ki Lupescut; ne hagyjátok, hogy meglépjenek a pénzzel!¹⁹² „Az a nemzeti misztika, amelyről a Kapitány beszélt, most felvonult, hogy népünk jogait érvényesítse” – emlékezett Sima, aki a Kapitány földi helytartójaként lépett fel.¹⁹³ Az ő karizmájával kellett sáfárkodnia, hiszen pillanatok alatt előkerültek a Kapitány képei, az aláírással: „Jelen”.¹⁹⁴ 1940 tavaszán még a Maginot-vonal áttörése előtt, amikor J. Schmidt, a romániai németek vezetője az egyik gárdistának a legionárius mozgalmat balkáni jellegűnek minősítette, így szólt a replika: „a mozgalom ereje a legionárius szellemiség erejében rejlik, amihez nincs hasonló a világon egyetlen politikai mozgalomban sem, a bizonyíték, hogy még nagy vezető személyiségei után is él, amit nem lehetne elmondani a Nemzetiszocialista Pártról”¹⁹⁵. A legionárius Mozgalom erejét viszont most a nemzetközi helyzet alakulásának köszönhette, és a hazai politikai válság hozta helyzetbe. A királyt, aki minden politikai erőt elhasznált, most elhasználta a Történelem. És a hadsereget is, hiszen Besszarábiából minden ellenállás nélkül menekült.

Sima okkal várt. Idézzünk fel Antonescu hatalomra kerülésének előtörténetéből néhány mozzanatot! Mindenki tudta, hogy Károly király és Antonescu tábornok között milyen feszült viszony alakult ki. A király többször megalázta a tábornokot, de ő sem maradt adós. Élesen kritizálta a királyi politikát, mert Románia Besszarábia átadására csak néhány napot kapott, majd július elején a királyhoz intézett levelében olyan keményen követelt fordulatot, hogy a király elrendelte letartoztatását. Paradox módon éppen legionárius kapcsolataira hivatkoztak,¹⁹⁶ állítólag azért, mert katonai körökben már a király lemondásának szükségességéről beszélt.¹⁹⁷ De miután német részről, maga Fabricius figyelmeztette az udvari marsallt, hogy a tábornok „esetleges halála nagyon rossz benyomást keltene,” a bistrițai kolostorba internálták.¹⁹⁸ Mégis, a bécsi döntés után miniszterelnök-

¹⁸⁹ Sima 1990. 484. o.

¹⁹⁰ <http://stat-national-legionar.blogspot.hu/>; http://smaraldul.blogspot.hu/2012_09_01_archive.html
(A letöltés időpontja: 2013. 08. 25.)

¹⁹¹ Lucian Boia: *Capcanele istoriei*. București, 2013. 175–176. o.

¹⁹² Nagy-Talavera 1996. 416. o.

¹⁹³ Lásd a 63. jegyzetet!

¹⁹⁴ R. G. Waldeck: *Athenée Palace*. București, [1942.] 2000. 168. o.

¹⁹⁵ MID 6/1930. 166.

¹⁹⁶ *Deletant* 2006. 60., 312. o.

¹⁹⁷ *Hudiță* 1998. 272. o.

¹⁹⁸ *Deletant* 2006. 59. o.

ként Antonescu jött szóba, szakértelme miatt a hadseregben tisztelték, igaz, ellenfelei is akadtak, akik egyszerűen csak vörös kutyának hívták. Kétségtelen, kemény modora volt, de olyan politikai kapcsolatokat alakított ki, mint senki más a katonák közül. Londoni katonai attaséként járatos lett a nagypolitikában, bár alapvetően katona maradt. A német hadsereg teljesítménye elbűvölte. Ezért feladta korábbi angol- és franciabarátságát. Holott, amikor – mintegy három éve – Codreanu jelezte neki, hogy ha hatalomra kerül, azonnal csatlakozik Németországhoz, Antonescu finoman megjegyezte: „Ebben az esetben, akit elsőként le kell lőjél: Antonescu tábornok.”¹⁹⁹ Most viszont már német győzelemre számított, és erre a lapra tett fel mindent. Ez nem lehetett akadály a királlyal való alkuiban. Ralea – az örök szélkakas – a király embereként már augusztus 26-án figyelmeztette Hudițăt, hogy a királyt Hitler támogatja, és ha rendezték a viszonyt Magyarországgal, vérfürdőt rendez azok között, akik ellenzik a Tengelyhez való csatlakozást.²⁰⁰ Erre már Maniu is felkészült, amikor az augusztus 30-i audienciáról – amelyen ellenezte a várható bécsi döntés elfogadását – úgy távozott, hogy nem nyújtotta kezét az uralkodónak.²⁰¹ Egy okkal több a királynak Antonescu megnyerésére.

A király naplója szerint a tábornok miniszterelnökségét Valer Pop vetette fel szeptember 2-án. És a naplóíró – a történetek után – töprengtetett azon, hogy megbízhat-e benne. Viszont kedvenc tábornoka, Gheorghe Mihail, aki nem kedvelte Antonescut, olyannak tartotta, aki nem lehet áruló. Igaz, most éppen rejtőzködött, de – hála Popnak – megkezdte, vállalta a megbízatást. Csakhogy igaza volt a Kisasszonynak, amikor ő egyedül nem bízott benne.²⁰² Állítólag Maniu már augusztus 28-án elintézte a tábornok kiszabadulását.²⁰³ Ezzel szemben a csendőrség főparancsnokságán úgy tudták, hogy megint Fabricius járt közben a tábornok érdekében, aki augusztus 31-én megfordult a királyi palotában.²⁰⁴ Minden lehetséges, de utóbbi változat a valószínűbb. Maniu bár nem volt jó véleményrel Antonescuról, már 1940 februárjában érintkezésbe lépett vele Károly eltávolítása érdekében.²⁰⁵ Július elején viszont már nem akart vele közösködni, mert a legionáriusokkal épített ki kapcsolatot, és többször találkozott Fabriciusszal.²⁰⁶

Szeptember 2-ára viszont a tábornok megbeszélésre hívta Maniut. Ploiești-ben találkoztak. A tábornok elmondta, hogy már tárgyal a királlyal, aki tudtára adta, az új kormánynak lehet, hogy kemény kézzel kell fellépnie Erdély Magyarországnak átadandó részei kiűritésekor. Maniu arra kérte Antonescut, hogy ő is kérje a királytól a lemondását. Erre pedig minél hamarabb szükség van, hogy Németországnak ne legyen ideje Románia ellenes intézkedésekhez. És a király lemondása érdekében a fővárosban a Parasztpárt folytatja a tüntetéseket. Egyébként Maniu most sem bízott a tábornokban, túl ambiciózusnak és állhatatlannak tartotta, de fel akarta használni.²⁰⁷ Hitlerről pedig

¹⁹⁹ V. Fl. Dobrinescu – Gh. Nicolescu: *Plata și răsplata istoriei*. Iași, 1994. 59. o.

²⁰⁰ *Hudiță* 1998. 292. o.

²⁰¹ *Hudiță* 1998. 302. o.

²⁰² *Carol al II-lea* 1996. 253–254. o.

²⁰³ *Watts* 1993. 283. o. Gh. Barbul, Antonescu kormányának tagja és a tábornok barátja állította ezt utólag.

²⁰⁴ *Hudiță* 1998. 307. o.

²⁰⁵ *Hudiță* 1998. 67. o.

²⁰⁶ *Hudiță* 1998. 227. o.

²⁰⁷ *Hudiță* 1998. 308–309. o.

azt gondolta, majd bolond lesz a magyarok kedvéért Romániára támadni, amikor annyi kőolajat és gabonát kap Romániától, amennyire szüksége van.²⁰⁸ A király, politikusai és Antonescu is viszont úgy látták, Románia állami léte kerül veszélybe, ha szembefordulnak Hitlerrel. A román hadsereg – mondta Antonescu Valer Popnak – külső támadás esetén 2-3 nap alatt összeomlik.²⁰⁹ A pánikhangulatot a belső bizonytalanság csak fokozta. Vér-szag terjengett a levegőben. A bennfentes Malaxa szerint a király akkor, ha Németország az ő lemondását követeli, Maniu politikáját fogja követni, de mindenképpen vérfürdőt rendez politikai ellenfelei között. Szeptember 4-én még 15 gárdistát akart kivégeztetni, de Gigurtu lemondása miatt nem került erre sor.²¹⁰ Aztán arról is terjengtek a hírek, hogy a Király olyanokat mondott a legionáriusoknak, neki semmi része sem volt Codreanu és társai meggyilkolásában, és hajlandó megbüntetni a vétkeseket.²¹¹ Még az is hihető, hogy képes volt ilyesmiket mondani.

A gordiuszi csomót végül is Antonescu vágta át. Hogy miként tette ezt, arról többféle elbeszélés kering. Az általánosan ismert verzió magának Antonescunak a szeptember 13-i kommunikéje, amit azzal a céllal adott ki, hogy eloszlassa a különböző pletykákat. Eszerint szeptember 4-én 12 órakor a király Antonescut megbízta kormányalakítással, de este 9 órakor a tábornok közölte, hogy miután mindenki a király lemondását követeli, nem tud kormányt alakítani. Másnap reggel 4 órakor a király teljhatalmat adott Antonescunak, akinek kormányalakítási igyekezete továbbra sem járt sikerrel, ezért este fél tízkor megjelent a királynál, fejére olvasta a tízéves kormányzati hibákat, és felszólította a lemondásra, jelezve, hogy reggel 4 óráig várja válaszát. Aztán 4 óra előtt tíz perccel a tábornok egyik hadsegédét küldte a királyhoz azzal a felszólító levéllel, hogy reggel 6 óráig mondjon le, különben nem tudja garantálni személyes biztonságát, az országot pedig polgárháború fenyegeti, valamint idegen megszállás. Szeptember 6-án 6 óra 10 perckor lemondott.²¹² A másik verzió szerint a király sértődötten felolvasta a levelet, majd az asztalra dobta, és akik ott voltak, meg sem szólaltak.²¹³ A király naplója szerint bizalmasai is a lemondást javasolták, végül engedett, de olyan formán, hogy a trónt átengedte Mihály fiának, de Antonescunak nem válaszolt, mert annak „nem volt bátorsága személyesen megjelenni”.²¹⁴ Valójában bizalmasaival még tervet szőtt arra, hogy visszavonja Antonescu megbízását és egyszerűen megöleti. Manoilescut éjjel után elküldte a német követségre, és még némileg okkal bizakodhatott, hiszen Fabricius egy nappal korábban még a román belügyekbe való benemavatkozást hangsúlyozta.²¹⁵ Előtte a király Manoilescunak felvette, hogy alakítson tiszta legionárius kormányt. A német követ viszont szabadkozott: nem avatkozik be a román belpolitikába, de jelezte, az foglalkoztatja, hogy az uralkodó milyen irányban hagyhatja el másnap reggel az országot. Ez egyértelmű utalás lehetett,

²⁰⁸ *Hudiță* 1998. 312. o.

²⁰⁹ *Valeriu Pop*: Amintiri politice. București, 1999. 104., 225. o.

²¹⁰ *Deletant* 2006. 61. o.

²¹¹ *Hudiță* 1998. 317. o.

²¹² Ideologie și formațiuni de dreaptă în România. Septembrie 1940 – februarie 1941. VI. Szerk. *Ioan Scurtu, Corneliu Beldiman, Dana Honciuc, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu, Tiberiu Tănase*. București, 2007. 92. o.

²¹³ *Aurica Simion*: Dictatul de la Viena. București, 1996. 391. o.

²¹⁴ *Carol al II-lea* 1996. 257. o.

²¹⁵ *Hillgruber* 1994. 130. o.

Németország a királyt sorsára hagyta, de halálát nem kívánja. És némi elégtétellel szolgálhatott Manoilescunak az, ahogy a követ szavaiból kivette, Ribbentrop sem alszik, hanem várja a telefonokat a fejleményekről.²¹⁶ A német követ azonban korábban Valeriu Popnak világosan megmondta, nem lát lehetőséget arra, hogy a legionáriusok – az ellenük elkövetett gyilkosságok után – belépjének a kormányba, márpedig Németország a Légió részvételében a Tengely felé való orientáció őszinteségének biztosítékát látja. És azt is megjegyezte, miért nem érti meg a király, hogy szakítania kellene Lupescuval, mert ezután egészen más lenne a viszonya a Führerhez.²¹⁷ Ez azért már kemény beavatkozás volt a belügyekbe. Az pedig egyenesen döntő volt, amit Manoilescunak mondott, az angliai lengyel kormány követének jelentése szerint: „a Birodalom nem tulajdonít jelentőséget a király maradásának, és ő – a követ – a vasúti menetrendet tanulmányozza”²¹⁸. Attól félt, hogy esetleg lemészárolják az uralkodót, és ennek ódiúmát nem akarták vállalni.²¹⁹ Károly előtt nyitva állt az út a Sigmaringen – a Hohenzollernek család fészek felé, de ezt nem választhatta, mert élettársát Hitler nem engedte volna be az országba.²²⁰ A király utolsó lehetőségként még elrendelte Coroamă tábornoknak, hogy lőjön bele a palota előtt tüntető tömegbe, de a legionáriusokkal rokonszenvező katona megtagadta a parancsot.²²¹ A király csomagolhatott. Mihály fia is vele akart menni – a szakirodalom egyhangú állítása szerint a Kisasszony javaslatára. Károly naplója szerint fordítva történt, maga a Kisasszony beszélt rá fiát, hogy maradjon, mert így Románia iránti kötelességét teljesíti, ha velük megy, „minden összeomlik”²²².

Károly lelépését a trónról örömmel fogadta a közvélemény. Maniu röpiratban tolmácsolta a közhangulatot: a bukás oka az uralkodó eszményt és erkölcsöt nélkülöző személyes uralma.²²³ Károly távozására még a történelmi családok sarjai is fellelegeztek. „Valósággal a terror, az erkölcstelenség, a közjó elpazarlása és főleg a favoritizmus uralma alatt éltünk” – írta naplójába Zoé Soutzo, aki most már Antonescuban bízott.²²⁴ „A nemzet örök elismeréssel tartozik” Antonescunak, „mert megszabadított a sarlatántól” – lelkesedett Nicolae Lupu. Maniu viszont nem osztozott a lelkesedésben. Keserűen rótt fel Antonescunak, hogy nem tartotta be ígéretét, mely szerint az ő elnöksége alatt alakítanak nemzeti kormányt, Dinu Brătianu, liberális pártvezér külügyministerségével, ehelyett „politikai és erkölcsi tekintélyünket saját személyes céljára használta fel”.²²⁵ „...szemérmertlenül elárult minket” – mondta Maniu,²²⁶ sőt – 1941 februárjában – memorandumában azt is említette, hogy „Nemzeti kormány összeállítása helyett, amit ön, tábornok úr – múlt évben, szeptember 3-án és 4-én – becsületszavára megígért Iuliu Maniunak és Dinu Brătianunak, megszegte kötelezettségét, és a – beleegyezésünkkel – trónfosztott

²¹⁶ *M. Manoilescu: Însemnări din seara abdicării. Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*. I. k. Szerk. Gh. Buzatu. Iaşi, 1990.

²¹⁷ Lásd Valeriu Pop 209. jegyzetben hivatkozott munkáját, 176–177. o.

²¹⁸ Quinlain: *Regele*, 311.

²¹⁹ Lásd Haynes 180. jegyzetben hivatkozott munkáját, 714. o.

²²⁰ *Carol al II-lea* 1996. 257. o.

²²¹ *Deletant* 2006. 62. o.

²²² *Carol al II-lea* 1996. 259. o.

²²³ *Iuliu Maniu: Cauzele prăbuşirii fostului regim*. Bucureşti, 1940. o.

²²⁴ Biblioteca Academiei Române, Bucureşti, A 2411. Zoé Al Soutzo: *Journal de ma vie*. 198. o.

²²⁵ *Hudiţă* 1998. 321. o.

²²⁶ *Hudiţă* 2000. 244. o.

uralkodótól egyedül fogadta el a hatalmat, új katonai diktatúrát vezetve be. Ezt aztán még azzal súlyosbította, hogy a két diktátor szolgálatában álló Mozgalom képviselőit vette maga mellé.²²⁷ Antonescu – 1941 februárjában a minisztertanácsi ülésen visszatekintve – nem tagadta, hogy szeptember 6-án kénytelen volt „a Légióval menni, mert ezt akarta az ország. Ha akkor nemzeti egységkormányt állítottam volna össze... polgárháborúba taszítottam volna az országot.”²²⁸ Gabriel Marinescu szerint – 6-ára – péntek reggelre vérfürdőre készült a király.²²⁹ Antonescu úgy vélhette, nemcsak saját életét mentette meg, hanem azon politikusokét is, akik a király lemondását követelték. Maniu hálás is volt – 1946-ban, amikor Antonescu az ellene indított perben úgy nyilatkozott, hogy a király lemondása után felajánlotta az állam vezetését Maniunak, de ez elutasította, és aztán ugyanabban a perben úgy nyilatkozott, hogy akkor a hadsereg megnyerése miatt Antonescu volt az egyetlen lehetőség.²³⁰ De míg Dinu Brătianu a Liberális Párt néhány komoly szakemberét felhatalmazta, hogy részt vegyenek az Antonescu-kormányban, Maniu csak két másodvonalbeli párttagot ajánlott fel. A tábornok pedig még nem sokkal a történet után – 1940. szeptember 22-én – bizalmasan elmondta Hudițănak, hogy mi történt, miként kényszerítette revolverrel távozásra a királyt, hadd tudja meg Maniu is. Éspedig 5-én leváltotta Argeșanut – aki a Călinescu-gyilkosság utáni megtorlást elrendelte – a bukaresti katonai parancsnokság éléről, és Coroamă nevezte ki. Aztán amikor még éjszaka tudomására jutott, hogy tudta nélkül katonai egységeket rendeltek a fővárosba, Coroamával felkeresték az uralkodót, aki meg akart szökni, de Antonescu revolverrel kényszerítette a lemondás megírására, majd Fabriciuszal folytatott rövid telefonbeszélgetés után letartoztatta Argeșanut, és sikerült letartoztatnia az összeesküvőket is. Amikor ezt a történetet Hudiță továbbadta Maniunak, az kételkedett az elbeszélés hitelében, Coroamă viszont megerősítette, még azt a kemény sértést is emlegette, amelyet Antonescu akkor a király fejéhez vágott.²³¹ Antonescu Crainicnak csak annyit mesélt, hogy a nevezetes napon – 5-én – 4 óra tájban rávette a királyt a lemondásra, mire Gheorghe Mihail kifakadt: „Antonescu hazudik, Felség! Az ország a királlyal tart. Ne mondjal le!” Antonescu úgy érezte – mondta volna Crainicnak –, elveszett. „Ott helyt lelőhettek volna. De a hülyék nem tették. Ultimátumot adtam a királynak, hogy reggel 7-ig várom a lemondását, és elmentem”. A király új kormányt akart összeállítani, de Fabricius megakadályozta.²³² A minisztertanácsban is jelezte, hogy 3–4 óra között hajszálhíján megölték,²³³ ha Fabricius nem segítette volna, meg is ölték volna.²³⁴ Sima szerint a legionáriusok mentették meg Antonescut, mert ha nem virrasztanak a háza körül, akkor letartoztatták volna, sőt, amikor látták a főváros felé irányuló csapatmozdulatokat, Alecu Ghica felverte álmából a tábornokot, aki erre megírta a lemondásra felszólító levelét.²³⁵ A nyilvánosságnak viszont Antonescu még 1941-ben az

²²⁷ Hudiță 2000. 251. o.

²²⁸ Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu. II. k. Szerk. *Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Florin Popovici*. București, 1998. 90. o.

²²⁹ Hudiță 2000. 20. o.

²³⁰ *Deletant* 2006. 68. o.

²³¹ Hudiță 2000. 53–54., 57., 62. o.

²³² Lásd Crainic 187. jegyzetben hivatkozott munkáját, 324. o.

²³³ Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu. I. k. Szerk. *Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Florin Popovici*. București, 1997. 3. o.

²³⁴ Uo. 114. o.

²³⁵ *Sima* 1990. 479. o.

első – ismert – verziót találta, közölve a hadsegéddel elküldött lemondásra felszólító levelet.²³⁶ Viszont immár saját legendáját építette Antonescu, amikor – minisztereinek – azt hangsúlyozta, hogy a király lemondatása egyedül az ő műve, holott a történelmi pártok vezetőinek a támogatása is kellett az államcsínyhez. Arról hallgatott, hogy Maniunak és Brătianunak milyen ígéretet tett, és valóban politikai nonszensz lett volna vezető nyugat-barát politikusokat bevenni a kormányba. Nem is nagyon mérlegelte, mert mint pénzügyminiszterének elmondta három lehetőség kínálkozott számára: fegyverrel levérni a legionáriusokat, amit nem akart; félreállni, hogy a legionáriusok alakítsanak kormányt, ami szerencsétlenség és gyávaóság lett volna; a Légióval együtt kormányozni, úgy manőverezve, hogy uralja őket.²³⁷ Az viszont mélyen igaz, amit ugyancsak a minisztertanácson mondott: „Ha valaha megírják ennek az államcsínynek a történetét, akkor látni majd, hogy komikus operába illő mozzanatokból állt. Mert a kétszáz tüntető fiatal és az a néhány leadott lövés nem tekinthető autentikus forradalomnak.”²³⁸ Boilă szerint szeptember 6-án operett-forradalom tört ki, forradalom „a rendőrség tudtával” – mert a hatalom birtokosa immár Antonescu volt.²³⁹ A *Marcia* su Roma modell végül mégis megvalósult...

Károly – aki a maga jelmezeivel együtt ebben az operettben a koronás balkáni play boy szerepét játszotta – mintha megérezte volna, hogy kellemetlen meglepetések is érhetik, mert augusztus 30-án a bécsi döntés hírére – naplójában – felvetette a lemondás lehetőségét, de Urdăreanu és a Kisasszony indignálódva visszautasította a lépést, mire a naplójáró megjegyezte: „Én keresztremre feszítve maradok, elviselem a sértéseket és az üldözést, ezt követeli meg uralkodói kötelességem.”²⁴⁰ Szeptember 7-én – keresztútja vége felé – elfogta „az undor, hogy románnak született”.²⁴¹ Vonattal hagyta el az országot, és becsületére váljék, a Kisasszonnyal együtt, mert nem ment bele abba a javaslatba, hogy biztosabb lenne, ha külön utaznának. Antonescu megígérte, hogy a határig elkíséri őket, de aztán, amikor megtudta, hogy a király több vagon értéktárgyat visz magával,²⁴² lemondta a kíséretet, azt üzenve neki, nem érzi jól magát,²⁴³ és, ha igaz, figyelmeztette Simát, ugyan ő becsületszavát adta a királynak, hogy magával viheti holmiját, de fáj a szíve, látva az ország kifosztását, és mivel becsületszava miatt nem tehet semmit, a legionáriusok Temesvárt állítsák meg a vonatot és kutassák át, az állami vagyont pedig tartásáig vissza. Sima arra gyanakodott, Antonescu azt akarta, hogy ők végezzenek az uralkodóval. A legionárius parancsnok pedig attól tartott, ha megölik a királyt, örökre megromlik a Vaszgárda viszonya az új királlyal, Mihállyal. De hiába ért Temesvárra külön repülőn a legionárius futár, az ottani legionárius garnizon főnökének nem volt ideje megszervezni a vonat feltartóztatását, miután az állomásfőnök a vonat átengedésére kapott parancsot.²⁴⁴

²³⁶ Pe marginea prăpăstiei. I. k.

²³⁷ Radu Rosetti: Pagini inedite din „Jurnal”. In: Măreșalul Antonescu în fața istoriei. I. k. Szerk. Gh. Buzatu. Iași, 1990. 334. o.

²³⁸ Lásd a 233. jegyzetben hivatkozott művet, 7. o.

²³⁹ Boilă 2002. 91. o.

²⁴⁰ Carol al II-lea 1996. 251. o.

²⁴¹ Carol al II-lea 1996. 261. o.

²⁴² Sima 1990. 485. o.

²⁴³ Carol al II-lea 1996. 261. o.

²⁴⁴ Sima 1990. 487–488. o.

A legionáriusok viszont keményen tüzeltek az áthaladó vonatra, a király és a Kisasszony hasra is feküdtek. Pussy kutya viszont bátran viselkedett, gazdája fejére kuporodott.²⁴⁵ A vonat átrobogott a jugoszláv határon, a legionáriusok autókba vágják magukat és lőttek. A király – aki több vagon értéktárgyat vitt magával – fejenként két dollárral jutalmazta meg a vasutasokat, akik végül is életét – és vagyonát – mentették meg.²⁴⁶ Majd miután magához tért, két év múlva már úgy nyilatkozott, hogy távozásával Romániát mentette meg a német inváziótól.²⁴⁷ Sőt, tíz év múlva már azt mondta az egyik újságírónak, hogy csak a szükséges tárgyait vitte magával, mindent elvesztett²⁴⁸ – csak a becsületét nem, mert azt már korábban elvesztette.

Manoilescu, aki a palotában szinte könnyezett a király lemondása miatt, most úgy érezhette, hogy igaza volt 1937-ben, amikor jóslott: „A legionarizmust nem lehet legyőzni, sem megállítani. A történelem soha sem fordította vissza a szekerét.”²⁴⁹ Aztán ő maga meg is találta a helyét Antonescu mellett. De vajon merre viszi a történelem szekere a legionárius mozgalmat?

²⁴⁵ *Carol al II-lea* 1996. 263. o.

²⁴⁶ *Nagy-Talavera* 1996. 417. o.

²⁴⁷ *Carol II: Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*. III. București, 1996. 431. o.

²⁴⁸ *Henri Prost: Destinul României (1918–1954)*. București, 2006. 215. o.

²⁴⁹ *Mihail Manoilescu: Sensul legionarismului în veac. Buna Vestire*, 1937. június 27. 100. sz.

BIBLIOGRÁFIA, RÖVIDÍTÉSEK

- Argetoianu* 2002. *Constantin Argetoianu: Însemnări zilnice*. V. București, 2002.
- Boilă* 2002. *Zaharia Boilă: Amintiri și considerații asupra mișcării legionare*. Cluj-Napoca, 2002.
- Carol II.* 1995. *Carol II: Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*. I. k. București, 1995.
- Carol al II-lea* 1996. *Carol al II-lea: Între datorie și pasiune*. II. București, 1996.
- Călinescu* 1990. *Armand Călinescu: Însemnări politice*. București, 1990.
- Chivulescu* 1998. *Nicolae Chivulescu: Armand Călinescu, om de stat și conducător de țară*. București, 1998.
- Deleant* 2006. *Dennis Deleant: Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimentul său 1940–1944*. București, 2006.
- DGP Arhiva Națională Istorică Centrală, București, Direcția Generală a Poliției [=Siguranța]
- Din luptele tineretului român Din luptele tineretului român. Szerkesztette *Duiliu Sfințescu*. București, 1993.
- Dosar Horia Sima Dosar Horia Sima (1940–1946). Szerkesztette *Dana Beldiman*. București, 2000.
- Dumitrescu-Borșa* 2002. *Ion Dumitrescu-Borșa: Cal troian intra muros*. București, 2002.
- Hillgruber* 1994. *Andreas Hillgruber: Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*. București, 1994.
- Hudiță* 1998. *Ioan Hudiță: Jurnal politic*. [1 ianuarie 1940 – 7 septembrie 1940.] Szerkesztette *Dan Berindei*. București, 1998.
- Hudiță* 2000. *Ioan Hudiță: Jurnal politic*. 7 septembrie 1940 – 8 februarie 1941. Szerkesztette *Dan Berindei*. București, 2000.
- Hudiță* 2003. *Ioan Hudiță: Jurnal politic*. 16 septembrie 1938 – 30 aprilie 1939. Szerkesztette *Dan Berindei*. București, 2003.
- Hudiță* 2004. *Ioan Hudiță: Jurnal politic 1939*. Szerkesztette *Dan Berindei*. București, 2004.
- Ideologie V. Ideologie și formațiuni de dreaptă în România. 30 martie 1938–6 septembrie 1938. V. Szerkesztette *Ioan Scurtu, Corneliu Beldiman, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu, Tiberiu Tănase*. București, 2006.
- MID Arhiva Națională Istorică Centrală, București, Ministerul de interne, diverse
- Nagy-Talavera* 1996. *Nicolas M. Nagy-Talavera: Fascismul în Ungaria și România*. București, 1996.
- Sima* 1990. *Horia Sima: Sfârșitul unei domnii sângeroase*. München, 1990.
- Șeicaru* 1963. *Pamfil Șeicaru: Istoria partidelor național, țărănist și național țărănist*. II. Madrid, 1963.
- Troncotă* 1997. *Cristian Troncotă: Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*. București, 1997.
- Țiu* 2007. *Ilarion Țiu: Mișcarea legionară după Corneliu Codreanu*. I. k. București, 2007.
- Watts* 1993. *Larry L. Watts: O Casandră a României*. Ion Antonescu. București, 1993.